

HUKUK EĞİTİMİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Doç. Dr. Şahin AKINCI*

GİRİŞ

Türkiye'nin en gözde fakülteleri arasında yer alan hukuk fakülteleri, binlerce öğrenciye hitap eden ve mülkün temeli olan adaleti gerçekleştirecek insanları yetiştiren en önemli kurum durumundadırlar.

İyi bir adalet, şüphesiz iyi hukukçularla mümkündür. Bir ülkenin hukuk sistemi ne kadar mükemmel olursa olsun, onu uygulayacak bilgi ve yeteneğe sahip hukukçular olmazsa adaletin gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır. Fakat iyi yetişmiş ve kendini mesleğine adanmış hukukçuların bulunduğu bir ülkede, hukuk sistemi mükemmel olmasa da, eksiklikleri ve zaafı önemli sorunlara yol açmayacaktır. Bunun en güzel örneğini Roma İmparatorluğu'nda görmek mümkündür. Küçük bir şehir devleti olarak kurulan Roma, büyük bir imparatorluğa dönüşünce, Ius Civile'nin hükümleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Kanunu değiştirmek kolay olmadığı için iş hukukçulara düşmüş, Roma'nın büyük hukuk dehalari, eskiden ve ihtiyaçlara cevap veremeyen kuralları, günün ve toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlayarak hakkaniyete uygun çözümler üretmişlerdir. Roma'nın hukuk uygulayıcıları olan Praetor'ların yapmış oldukları katkılar sebebiyle Roma Hukuku gelişerek tüm Avrupa'yı etkilemiştir. Roma Hukukunun bu seviyeye gelmesinin en önemli sebebi, hiç şüphe yok ki, Romalı hukukçulardır.

İyi bir hukukçu nasıl olmalıdır? Bu soruya pek çok doğru cevap verilebilir. Fakat verilebilecek ortak cevaplardan bazıları şunlardır:

- i) İyi bir hukukçu iyi bir hukuk bilgisine sahip olmalıdır.
- ii) Hukuk kurallarını doğru bir biçimde yorumlayıp olaylara uygulayabilecek hukuk tekniğine sahip olmalıdır.
- iii) Önüne gelen karmaşık bir olayı, hakkaniyete uygun bir biçimde çözebilecek hukuk nosyonuna sahip olmalıdır.
- iv) Hiç bir etki ve baskı altında kalmadan objektif kararlar verebilmelidir.

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.
sakinci@selcuk.edu.tr

v) Mesleğini sevmeli, hukukun üstünlüğüne inanmalı, idealist olmalı, meslekî idealleri kişisel çıkarlarının üstünde olmalıdır.

Bu soruya verilebilecek başka cevaplar da vardır. Örneğin, çağdaş ülkelerdeki gelişmeleri takip edebilecek yabancı dil bilgisine sahip olmalı, düzgün bir Türkçe ile konuşmalı ve yazmalı, insanlarla iyi ilişkiler kurabilmeli, sosyal olmalı, ufku geniş olmalı, entelektüel seviyesi yüksek olmalı gibi¹...

İdeal bir hukukçunun, bu saydıklarımızın yanı sıra daha pek çok olumlu özelliğe sahip olması gerekmektedir. Fakat acaba Türkiye'deki hukukçuların yüzde kaç bu özellikleri taşımaktadır? Ya da iyi hukukçu olarak nitelendirilen kimseler bu özelliklerden yüzde kaçına sahiptir? Bunun cevabını vermek oldukça güçtür. Fakat bu sorulara çok olumsuz cevaplar vermek, büyük fedakârlıklarla adalet hizmeti veren değerli hukukçularımıza haksızlık etmek olur. Toz pembe bir tablo çizmek ise, yanlışlarımızı ve hatalarımızı görmememize neden olacağı için, bunları ortadan kaldıracak çözümlerin üretilmesini de engelleyecektir.

Gerçek şu ki, özellikle diğer meslek dalları ile karşılaştırıldığında hukukçular, pek çok açıdan hiç de fena sayılmayacak hatta belki de gıpta edilecek bir konumdadırlar. Ama bu konuda arzu edilen düzeyin çok altında olduğumuz da bir gerçektir. Özellikle son yıllarda hukukçuların sayısında gözle görülür bir artış olmakla beraber, kalitenin de aynı oranda arttığını söylemek mümkün değildir. Tam tersine kalitede düşme olduğu son zamanlarda değişik ortamlarda sık sık telaffuz edilmeye başlanmıştır.

Hemen ifade edelim ki kalitede bir düşme olduğu fikrine biz de katılıyoruz. Bu makaleyi kaleme alış sebebimiz de budur. Bununla beraber, kalitedeki düşüşü bir ya da bir kaç sebebe indirgemek, özellikle de tek sebep olarak hukuk fakültelerinde verilen eğitimin yetersizliğini göstermek doğru değildir. Bu gerilemenin pek çok sebebi vardır ve hukuk fakültelerinde verilen eğitimin yeterli olmaması bunlardan sadece bir tanesidir. Ancak unutmamak gerekir ki hukuk eğitimi, fakülte öncesi ve sonrasını da içine alan bir bütündür. Fakülte eğitimi bu bütünün halkalarından sadece bir tanesini oluşturmaktadır². O halde sağlıklı bir çözüme ulaşabilmek için bu sorunu bir bütün olarak incelemek gerekmektedir.

Bu makalede, hukuk eğitiminin sorunları incelenirken, fakülte öncesi sorunlar, fakülte eğitimi sırasında karşılaşılan sorunlar ve mezuniyet sonrası ortaya çıkan sorunlar ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Her bir sorunun sebepleri üzerinde durulmuş ve değişik çözüm önerileri ortaya atılmıştır. Amacımız hiç bir kişi ya da kurumu yermek ya da övmek değildir. Tek amacımız sorunların tespiti-

¹ Benzer düşünceler için bak. Çelebican, 3 – 4; Karayalçın 619, Güven, 107- 108.

² Ansay, Sempozyum, 16.

tine ve çözümüne az da olsa katkı sağlayabilmektir. Özellikle teklif ettiğimiz çözümler pek çok hukukçu tarafından eleştirilebilir hatta ütöpik bulunabilir. Fakat iyiye, doğruya ve güzele ulaşmanın yolu, her türlü fikri ön yargısız olarak tartışmaktan geçer. Kişisel inancımız odur ki, burada ortaya attığımız fikirlerin içinde, eleştirilenler kadar desteklenenler de olacaktır. Eleştirilenlerin ise, kabul görmeseler bile, bazı konuların tartışmaya açılması bakımından yararlı olacağına inanıyoruz.

I. FAKÜLTE ÖNCESİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

1) Orta Öğretimin Yetersizliği, Matematik Puanı İle Öğrenci Alınması ve Meslek Liselerinin Durumu

Hukuk Fakültelerinde iyi bir hukuk eğitiminin verilebilmesi için, hukuk fakültelerini kazanan öğrencilerin belli bir bilgi ve zekâ seviyesinin altında olmamaları gerekir. Bunun dışında okuma alışkanlığı kazanmış, kitap okumayı seven, okuduğunu anlayabilen, duygu ve düşüncelerini sözle ya da yazıyla ifade edebilen, karmaşık hayat olaylarını birbirinden ayırarak çözebilecek bir mantığa sahip olan öğrenciler olmalıdır.

Ne yazık ki uzun yıllardan beri bu konularda önemli bir gerileme olmuştur. Liseden mezun olarak hukuk fakültesini kazanan gençlerin büyük bir çoğunluğunun okuma alışkanlığının olmadığı gözlenmiştir. Üç yüz sayfalık bir romanı bile okumaktan sıkılan öğrenci sayısı az değildir. Böyle bir öğrencinin beş yüz sayfalık bir hukuk kitabını okuyup anlaması elbette ki kolay olmayacaktır. Bunun da ötesinde hukuk fakültesi öğrencilerinin duygu ve düşüncelerini açıklamakta da büyük sıkıntılar içinde olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Pek çok öğrenci, konuşurken zorlanmakta, duygu ve düşüncelerini aktaracak kelimeler bulamamaktadır. Klâsik usulde yapılan yazılı sınavlarda bunu daha açık ve çarpıcı bir şekilde görmek mümkündür. Sınav kâğıtları incelendiğinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, yazım hataları bir yana cümle kurmakta bile zorlandıkları göze çarpmaktadır. Özellikle birinci sınıf öğrencilerinde bu sorun daha çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Fakülte eğitiminin sonlarına doğru öğrenciler bu konuda çok önemli bir mesafe kat etmektedirler. Fakat arzulanan düzeye geldiklerini söylemek oldukça güçtür.

Bu sorunun nedeni, orta dereceli okullarda verilen eğitimin yeterli olmamasıdır³. Maalesef orta dereceli okullarımızda iyi bir Türkçe eğitimi verilememektedir. Kendi dilini bilmeyen ve konuşamayan bir nesil yetişmektedir. Gençlerin kelime dağarcığı son derece yetersizdir. Bu nedenle de konuşmakta ve

³ Aynı görüşte, Akıntürk, 604; Uygun, 361; Okay, 58, Dinçer, 84.

yazmakta zorluk çekmektedirler⁴. Orta dereceli okullarda gençlere okuma alışkanlığı da kazandırılmamaktadır. Bu alışkanlığı kazanan öğrencilerin bir kısmı kendi çabaları ya da ailelerinin destekleri veya bazı idealist öğretmenlerin sayesinde kazanmaktadır⁵.

Öteden beri var olan bu sorun, son bir kaç yıldır hukuk fakültelerinin Eşit ağırlıklı (EA) puan ile öğrenci almaya başlamasıyla iyice belirgin hale gelmiştir. Bilindiği gibi, 1999 yılına kadar hukuk fakülteleri sosyal/sözel (S) puanla öğrenci almışlardır. Fakat bu yıldan itibaren eşit ağırlıklı puana dönmüştür. Bunun nedeni, matematik bilgisine sahip olan öğrencilerin hukuk fakültelerindeki başarılarının artacağı düşüncesidir⁶. Çünkü eşit ağırlıklı puana, matematik puanı önemli ölçüde etki etmektedir. Bu düşünceye göre matematik bilgisi, öğrencinin problem çözme yeteneğini geliştirir. Matematik problemlerini çözebilecek yetenek ve mantığa sahip olan bir öğrenci hukukî sorunların çözümünde de zorlanmayacaktır. Bu düşünce temelde yanlış bir düşünce değildir. Problem çözme yetenek ve mantığının gelişmesinde matematik bilgisinin faydası göz ardı edilemez. Fakat öğrenci aynı zamanda, başta Türkçe olmak üzere, sosyal derslerde de başarılı olmalıdır. Hatta sosyal derslere olan yatkınlığı ve başarısı matematiğe göre çok daha üst seviyede olmalıdır. Ancak iyi bir sosyoloji, psikoloji, tarih, edebiyat, dil ve hatta felsefe eğitimi görmüş olan kimseler hukuk fakültelerinde başarılı olabilirler⁷. Sözü edilen dersler, hukuk eğitimi açısından matematiğe nazaran çok daha önemli ve elzemdir. Oysa denge bozulmuş, matematiğe verilen önem gereğinden fazla abartılmış, bu yanlışlık orta eğitimimizin yetersizlikleri ve üniversiteye giriş sınavlarındaki yanlış uygulamalar ile de birleşince hiç de arzu edilmeyen sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Öncelikle, sayısal derslerde ve özellikle matematikte başarılı olan öğrenciler, haklı olarak üniversitelerimizin fen bölümlerini tercih etme eğilimindedirler. Bu öğrencilerin tercihleri arasında hukuk fakülteleri yer almamaktadır. Hukuk fakültelerini tercih eden öğrenciler ise daha az matematik bilgisine sahip

4 Ne yazık ki, hukuk fakültelerinin birinci sınıfında, asıl konuların yanında zaman zaman öğrencilere dil dersleri de vermek zorunda kalmaktayız.

5 Bu konuda öğretmenlere de haksızlık yapmamak gerekir. Çünkü öğretmene önem verilmeyen bir ülkede başka bir sonuç beklenemez. Öğretmenin kafasını işinden çok geçim derdi meşgul ediyorsa, kendisinden yüksek başarı beklemek haksızlık olur.

6 Çelikel 608, Çetintemel, 35; Selçuk, 29; Uygun, 363. Nitekim, bundan bir kaç yıl önce yapılan dekanlar toplantısında aynı görüş dile getirilmiş ve alınan tavsiye kararı doğrultusunda eşit ağırlıklı puana geçilmiştir.

7 Dinçer, 81.

olan ve sosyal derslerde de yeterince iyi olmayan öğrencilerdir. *Diğer bir deyişle 1999 yılından bu yana hukuk fakültelerini tercih eden öğrenciler ne sayısal ne de sözelde en iyi olan öğrencilerdir.* Üniversiteye giriş sisteminin değişmesiyle biraz sayısal biraz da sözel bilgisi ile hukuk fakültelerine girebilmek mümkün hale gelmiştir. Böylece, istenilen seviyede matematik bilse bile, sosyal dersleri zayıf olan öğrenciler hukuk fakültelerini kazanmaya başlamışlardır. Bu da yukarıda sözünü ettiğimiz ve zaten var olan sorunun artarak devam etmesine yol açmıştır.

Bunun dışında, üniversiteye giriş sınavlarında son yıllarda yapılan değişiklikler hem bazı haksızlıklara⁸ hem de hukuk fakültelerinin giriş puanlarının anormal bir biçimde düşmesine neden olmuştur. Örneğin, 1997 yılında yüzde 01'lik dilimden öğrenci alan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin giriş puanı 2000 yılında yüzde 8.5'e, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin puanı ise, yüzde 02'den 14.2'ye düşmüştür. Diğer hukuk fakültelerinde de durum aynıdır⁹.

Hukuk fakültelerinin puanlarının düşmesi de, öğrenci seviyesine etki etmiştir. 1999 yılına kadar sosyal puanla öğrenci alan fakülteler içinde, en yüksek puana sahip olan fakülteler arasında hukuk fakülteleri vardı. Bu nedenle, sosyal bölümleri tercih eden öğrenciler içinden en başarılıları hukuk fakültelerini kazanıyordu. Oysa bu yıldan itibaren hukuk fakültelerinde önemli bir gerileme gözlenmiş örneğin *Türkçe eğitim yapan iktisadî ve idari bilimler fakülteleri dahi, hukuk fakültelerinin önüne geçmiştir.* Bunun iki önemli nedeni vardır.

Birincisi, meslek lisesi mezunlarının (örneğin normal meslek liseleri, teknik liseler, Anadolu teknik liseleri, ticaret liseleri, Anadolu ticaret liseleri tapu kadastro liseleri, adalet meslek liseleri, imam hatip liseleri ve Anadolu imam hatip liseleri gibi) hukuk fakültelerini tercih edemeyişidir. Bilindiği gibi, meslek liseleri aleyhine getirilen bu düzenlemelerin en önemli sebebi, imam hatip liselerinin son zamanlarda rejim için tehlike arz ettiği düşüncesidir. Fakat böyle bir düşünce ile tüm meslek liselerinin önünün kesilmesi de doğru değildir. Örneğin bir sağlık meslek lisesi mezununun tıp fakültesini tercih ettiği zaman puanının kırılması asla tasvip edilemez. Bu nedenle, eğer imam hatip liseleri rejim için tehlikeli ise sadece bu liselerden puan kırılmalı ya da daha radikal tedbirler alınarak bu okullar tamamen kapatılmalıdır. Fakat bu yüzden tüm meslek liseleri kurban edilmemelidir.

İkinci önemli neden ise, normal liselere devam eden öğrencilerin, sadece Türkçe – Matematik (TM) bölümlerinde okuyanlarının hukuk fakültelerini tercih

⁸ Benzer bir görüş için bak. Okay, 58.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bak. Gözler, 39 vd.

edebilmeleridir. Gerçi diğer bölümlerde okuyan öğrenciler de tercihleri arasına hukuk fakültelerini yazabilirler. Fakat Türkçe Matematik bölümünde okuyan bir öğrenci hukuk fakültesini tercih ettiği zaman puanı 0.5 ile, diğer bölümlerde örneğin sosyal bölümde okuyan öğrenci tercih ettiği zaman 0.2 ile çarpılmaktadır. Bu nedenle, TM bölümü dışında bir bölümde okuyan öğrencilerin hukuk fakültesini kazanması, diğer bölümde okuyan öğrenciye göre daha çok doğru cevabı olsa bile fiilen imkansız hale gelmektedir. Böylece, üniversite giriş sınavlarında hukuk fakültelerini tercih edebilen öğrenci sayısında önemli bir düşüş meydana gelmiştir. Zira, liselerde, Türkçe - matematik bölümünü tercih eden öğrencilerin sayısı da, fen bölümünü tercih eden öğrencilere göre çok düşüktür. Hukuk fakültelerini tercih edebilen öğrencilerin sayısındaki düşüş rekabeti azaltmış, hukuk fakültesi öğrencileri daha az sayıda öğrenci arasından seçilerek bu fakültelemeye başlamışlardır. Üniversite giriş puanları ile ilgili olarak yapılan bu değişiklik sadece hukuk fakültelerinin puanlarını düşürmemiş çok büyük haksızlıklara da yol açmıştır. Örneğin hukuk fakültesinin sosyal puanla öğrenci aldığını düşünerek, okuduğu lisenin sosyal bölümünü tercih eden bir öğrenci, üniversite sınavına gireceği zaman sistem değişmiş ve kendisinin hukuk fakültesini tercih edemeyeceği gerçeği ile yüz yüze gelmiştir. Aynı durum meslek liselerinde okuyan öğrenciler için de geçerlidir¹⁰. Bu ani değişiklik, devlete olan güveni ve adalet duygusunu da sarsmıştır. Bugün dahi, liselerde bölüm tercihi yapan öğrenciler ve velileri, yarın ne gibi bir değişiklik yapılacağını bilemedikleri için tereddütler yaşamaktadırlar. Bugünkü hukukî durumu ve sınav sistemini gözetenek, belli bir fakülteyi kazanabilmek için belli bir bölüme kaydolun öğrenci, üniversiteye girişte o bölümü tercih edip edemeyeceğinden emin değildir.

Bu sorunun çözülebilmesi için kısa vadede yapılması gerekenler şunlardır:

1) Orta dereceli okullarda iyi bir Türkçe eğitimi verilmeli ve gençlere okuma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Bu sadece hukuk fakülteleri açısından değil, tüm fakülteler açısından hayati önem taşımaktadır.

2) Üniversite giriş sınavında yapılan yanlışlar bir an önce düzeltilmelidir. Hukuk fakülteleri eşit ağırlıklı puan ile öğrenci almamalı, tekrar sosyal puana dönülmelidir. Ayrıca, liselerde diğer bölümleri tercih eden öğrencilerin de hukuk fakültelerini tercih edebilmeleri sağlanmalıdır. Liselerde belli bir bölümde okuyan öğrencilerin kendi alanlarının dışında bir tercih yapmaları halinde puanları kırılmamalıdır. Ayrıca liseler arasında ayırım yapılmamalı, meslek liselerinin de önü açılmalıdır. Bu bir yandan hukuk fakültelerini tercih eden öğrencilerin sayısının artmasına ve tam rekabetin oluşmasına neden olacak diğer taraftan da gençleri ilgi duydukları alanları tercih etme imkânından mahrum etmeyecektir.

¹⁰ Gözler, 50 vd.

tir. Unutmamak gerekir ki liselerde bölüm tercihi yapan öğrenciler henüz 15 veya 16 yaşlarındadır. Böyle bir öğrencinin, kendisinin hangi alana daha yatkın olduğunu düşünerek bilinçli bir tercih yapması mümkün değildir. Bunu velisi de bilemeyebilir. Üst seviyede rehberlik hizmetlerinin verildiği ve öğrencilerin daha orta okuldan itibaren yeteneklerinin tespit edilerek belli alanlara yönlendirildiği ülkelerde bugünkü uygulama yarar sağlayabilir. Fakat ülkemizde iyi bir rehberlik hizmeti verildiği söylenemez. Bu nedenle bir öğrencinin hangi alana daha yatkın olduğunu ne öğrencinin kendisi ne de velisi bilebilmektedir. Sonuçta, öğrencinin sosyal alanlarda mı yoksa fen bilimlerinde mi daha başarılı olduğu tespit edilmeden liselerde bölüm tercihi yapılmaktadır. Daha sonra öğrenci kendisini o alanda başarısız hissettiği zaman iş işten geçmiş olmaktadır. Bu durum meslek liseleri için daha çarpıcı bir şekilde kendini göstermektedir. Meslek liselerine giren gençler henüz 14 yaşındadırlar ve kendilerinin o alanda yetenekli olup olmadığını ne kendileri ne de yakınları bilmektedir. El becerilerinin olmadığını ya da diğer alanlarda daha başarılı olduklarını anladıkları zaman ise, değişiklik yapma şansları kalmamakta, daha çocuk yaşta iken yapılan bir yanlış tercihin kurbanı olmaktadır.

2) Vakıf Üniversitelerinin Puan Durumu

Bu noktada vakıf üniversitelerinin durumuna da bir göz atmak gerekir. Ülkemizde son yıllarda vakıf üniversitelerinin sayısında önemli bir artış olmuştur. Buna paralel olarak hukuk fakültelerinin sayısı da artmıştır. Bu, rekabet ortamının doğması ve hukuk öğrenimi görmek isteyen gençlere yeni imkânlar sunması bakımından sevindirici ve desteklenmesi gereken bir gelişmedir¹¹ Fakat bazı vakıf üniversitelerinin puanı ne yazık ki son derece düşüktür. Hiç bir devlet üniversitesini kazanamayan öğrencilerin bazı vakıf üniversitelerinin hukuk fakültelerine girebildikleri görülmektedir¹². Bu nedenle, hukuk fakültelerinin puanlarındaki düşüşün çözüm yolları araştırılırken, vakıf üniversiteleri göz ardı edilmemelidir.

Bir kısım vakıf üniversiteleri puanlarını yükseltebilmek için çeşitli çarelere baş vurmakta, örneğin fakültelerinin tanıtımına ağırlık vermektedirler. Fakat bu tedbirler her zaman istenilen sonuçları vermemektedir. Bu nedenle bize göre, hukuk fakülteleri için bir asgari puan ya da yüzdelerle sıra belirlenmeli ve bu puanı alamayan yüzdelerle dilime giremeyen öğrenciler hiç bir hukuk fakültesine girememelidir. Bu çözüm tarzı değişik açılardan eleştirilebilir. Fakat kısa vadede

11 Kars. Karayalçın, 621, Arslan, 636.

12 Aynı görüşte, Uygun, 386.

sorunun çözülebilmesi ve iki yıllık bir meslek yüksek okulunu bile kazanamayan öğrencilerin hukuk fakültelerine girmelerinin önüne geçilebilmesi için en kesin ve radikal çözümün bu olduğuna inanıyoruz. Unutmamak gerekir ki, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi öğrencinin kapasitesi ile doğru orantılıdır. Bir fakültenin hocaları ne kadar kaliteli, sahip olduğu imkânlar ne kadar geniş olursa olsun, öğrenci seviyesi düşükse istenilen başarı elde edilemeyecektir.

3) Uzun Vadeli Bir Çözüm Önerisi: Adalet Meslek Yüksek Okullarından Öğrenci Alınması

Bu sorunun uzun vadede kalıcı olarak çözülebilmesi için, hukuk fakültelerine normal liselerden değil, adalet meslek yüksek okullarından öğrenci alınmalıdır¹³. Bilindiği gibi Türkiye'de hukuk eğitimi 4 yıldır ve bu sürenin az olduğu sık sık dile getirilmektedir¹⁴. Gerçekten de bazı gelişmiş ülkelerde bu süre daha uzundur. Örneğin Almanya'da, 13 yıllık bir orta öğrenimden sonra 3.5 yıllık bir hukuk eğitimi verilmekte fakat bu eğitim, fakülte sonrası staj ile birlikte değerlendirildiğinde 5.5 - 6 yıla uzamaktadır. Böylece, hukuk fakültesinden mezun olarak avukatlık ya da hâkimlik yapmak isteyen bir kimse asgari 28 yaşına ulaşmaktadır. Diğer bir deyişle bu yaşa kadar eğitim devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise orta öğrenimden sonra 4 yıllık bir yüksek okulu bitiren kişiler hukuk fakültelerine girebilmektedir¹⁵. Görüldüğü gibi ülkemizde, hem hukuk fakültelerine giriş hem de mesleğe başlama yaşı daha düşüktür. Öğrenci belirli bir olgunluğa ulaşmadan hukuk fakültesine girmekte ve yine belirli bir bilgi ve olgunluk seviyesine ulaşmadan meslek hayatına atılmaktadır. Bir öğrencinin 20 yaşını bitirmeden hukuk fakültesinden mezun olması 21 yaşında ise avukatlığa başlaması mümkündür. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, hukuk fakültelerine girebilmek için daha önce bir yüksek okuldan mezun olma şartı arandığı taktirde, hem öğrenci belirli bir olgunluğa ulaşmış olacak, hem de yukarıda sözünü ettiğimiz sorunlar çözülebilecektir.

Her şeyden önce adalet meslek yüksek okullarından gelen öğrenciler belirli bir bilgi seviyesine ulaşmış olarak hukuk fakültelerine gireceklerdir. Bu okullarda öncelikle bir asgari hukuk bilgisi verilecektir ve hukuk fakültesine giren öğrenci yabancılık çekmeyecektir. Bunun dışında, öğrencinin dil bilgisi ve okuma alışkanlığı konusundaki eksikliklerinin de bu okullarda giderilmesi

¹³ Karş. Uygun, 362; Okay, 58, Dinçer, 86.

¹⁴ Bu konuda bak. Akıntürk, 604, 605, Çelikel, 609. Aksi görüş için bak. Karayalçın, 620; Erzurumluoğlu, 616.

¹⁵ Ansay, 14 – 15, Ansay, Sempozyum, 19; Akıntürk, 602; Çelikel, 608.

mümkün olabilir. Dahası, hukuk fakültesi öğrencisinin belli seviyede matematik bilmesi isteniyorsa, adalet meslek yüksek okullarında bu amaca uygun olarak matematik dersi de okutulabilir. Böylece, öncelikli olarak hukuk başlangıcı, hukuk felsefesi ve sosyolojisi gibi temel hukuk derslerini bu okullarda okutmak mümkün olabilecektir. Bunun dışında yazım kuralları ve hitabet türünden derslerin de okutulması mümkündür. Bu yapıldığı takdirde, hukuk fakültesini kazanan bir öğrenci kendisi için gerekli olan bilgilerin pek çoğunu daha fakülteye girmeden öğrenmiş olacaktır¹⁶ Fakülte eğitimi sırasında ise daha üst seviyede bilgiler öğretilenilecektir. Nitekim, adalet meslek yüksek okulu öğrencilerinden dikey geçiş yolu ile hukuk fakültelerine giren öğrencilerin yabancılık çekmedikleri, fakülteye daha kolay intibak edebildikleri ve daha başarılı oldukları gözlenmektedir.

Bu sistemin bir diğer faydası da, tüm üniversitelerde okutulması zorunlu olan yabancı dil, Türk dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi ve Bilgisayar derslerinin adalet meslek yüksek okullarında okutulacak olmasıdır. Böylece hukuk fakültelerinin programlarında bu derslere yer verilmeyecek ve programda önemli bir rahatlama sağlanmış olacaktır. Zira bu dersler ağırlıklı olarak 1. sınıfta okutulmakta ve haftalık toplam saatleri 12 saati aşmaktadır. Bu da programın sıkışmasına yol açmakta ve öğrencilere boş zaman bırakmamaktadır.

Sistemin sağlıklı yürüyebilmesi için öncelikle adalet meslek yüksek okullarının yaygınlaştırılması gerekir. Bu amaçla, her hukuk fakültesinin bünyesinde bir adalet meslek yüksek okulu açılması düşünülebilir. Kontenjan tespit edilirken, o hukuk fakültesinin kontenjanın 1.5 veya iki katı bir kontenjan belirlenebilir. Adalet meslek yüksek okulunu bitiren öğrenciler yeniden üniversite sınavlarına ya da bu amaçla açılan hukuk fakültelerine giriş sınavlarına girerek fakülte tercihlerini yaparlar. Fakat unutmamak gerekir ki, bu okullarda giren öğrencilerin tamamı mezun olamayacaktır. Mezunların bir kısmının üniversiteye devam etmek istemeyeceği, bir kısmının ise başka fakültelerde (örneğin işletme, iktisat vs.) okumak isteyebileceği düşünülürse, adalet meslek yüksek okullarının kontenjanlarının, hukuk fakültelerinin kontenjanının iki katı kadar olmasında yarar vardır. Bu uygulamada, adalet meslek yüksek okullarından mezun olan ve hukuk fakültesi ya da başka bir fakülteye giremeyen öğrencilerin, adliyelerde istihdam edilmeleri mümkün olacaktır. Yani verilen eğitim boşa gitmeyecektir.

Bu çözüm tarzı kısa vadede uygulamaya konulabilecek bir çözüm tarzı değildir. Bir yandan adalet meslek yüksek okullarının yaygınlaştırılması, diğer taraftan da hukuk fakültesine girmeyi düşünen öğrencilerin sisteme hazırlanması gerekir. Ayrıca yeni bir uygulama ile yeni haksızlıklara da yol açılmamalıdır. Bu

¹⁶ Kars. Dinçer 86, Aşçıoğlu 98.

nedenle, sözünü ettiğimiz sisteme kademeli olarak geçilmelidir. Önce hukuk fakültelerinin kontenjanı ikiye ayrılmalı, genel kontenjan yanında bir de adalet meslek yüksek okulu kontenjanı belirlenmelidir. Genel kontenjana liselerden öğrenci alınmaya devam edilmeli, adalet meslek yüksek okulu kontenjanına ise sadece bu okullardan mezun olan kişiler, üniversite giriş sınavı ile alınmalıdır. Başlangıçta adalet meslek yüksek okullarının kontenjanları düşük tutulmalı, daha sonra zaman içinde arttırılmalı, belli bir süre sonra liseden öğrenci alınmamalıdır. Örneğin ilk iki yıl için adalet meslek yüksek okullarının kontenjanı % 20 olarak belirlenebilir. Üçüncü yıl bu oran % 30'a, dördüncü yıl % 70'e beşinci yıl % 100'e çıkarılır. Böylece, bir yandan bu süre içinde adalet meslek yüksek okullarının kuruluş çalışmaları tamamlanır (ki uygulamaya hemen geçilmesi halinde bile bu çalışmaların tamamlanıp yeni kurulan adalet meslek yüksek okullarına öğrenci alınabilmesi için yaklaşık iki yıl geçmesi gerekir), diğer taraftan da bu okullara giren öğrenciler mezun olmaya başlarlar. Ayrıca orta öğretimde okumakta olan ve hukuk fakültesine girmeyi düşünen öğrenciler de kendilerini bu sisteme göre hazırlama imkânına sahip olurlar. Örneğin hukuk fakültesinin yanında ikinci tercih olarak adalet meslek yüksek okullarını da yazmayı düşünebilirler.

Uygulamanın hayata geçirilmesinden sonra hukuk fakültelerine dikey geçiş yoluyla öğrenci alınmasına da gerek kalmayacaktır.

II. HUKUK FAKÜLTELERİNDE VERİLEN EĞİTİMİN YETERSİZLİĞİ

Hukuk eğitiminin en önemli bölümünü hukuk fakültelerinde verilen eğitim oluşturmaktadır. Acaba bu eğitim ne kadar yeterlidir?

Bu soruyu cevaplandırmadan önce, üniversite eğitimin amacı nedir ve hukuk eğitimi nasıl olmalıdır sorularının cevaplarının aranması gerekir.

Bir görüşe göre¹⁷ eğitimin¹⁸ amacı, sorumlu ve kişilik sahibi insanlar yetiştirmektir. Eğitimde verilecek olan sevgiye dayalı bilgi, özgürlüğe dayalı so-

17 Aral, V.: Eğitimde Amaç, Prof. Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 29 - 30.

18 Bir görüşe göre, eğitim fikrinden vazgeçip, öğretime yönelmeliyiz. İnsanlar eğitilemez ve devlet insanları belli kalıplara sokamaz. Devletin işi, bilimin verilerini insanlara olduğu gibi sunabilmektir. (Selçuk, s. 28). Bazı yazarlar ise ahlâk (Güngör, E.: Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk, İstanbul 1998, s. 24 vd.), önyargı, korku, nefret, sorumluluk ve hatta sevginin (Buscaglia, L.: Yaşamak, Sevmek ve Öğrenmek (Çev. Nesrin Kasap, İstanbul 1982, s. 48) bile bir öğrenme işi olduğu düşüncesindedirler. Bu düşünceler de öğretimi ön plâna çıkararak fikri desteklemektedir. Biz bu görüşlere katılmakla birlikte, eğitim düşüncesinden de büsbütün uzaklaşmamak gerektiğine inanıyoruz. Çünkü insanlar öğretilirken aynı zamanda bir eğitimden de geçmektedirler. Çoğu zaman

rumluluğu da beraberinde getirir. Çünkü özgürlük, sorumluluk demektir. Özgürlüğün bulunduğu yerde sorumluluk, sorumluluğun bulunduğu yerde de özgürlük vardır. Pek çok insanın özgürlükten kaçmasının nedeni, aslında sorumluluktan kaçmaktır. Özellikle gençler, sorumluluk almaktansa, karar verme yetkisini ve dolayısıyla özgürlüklerini devretmeyi tercih etmektedirler. O halde eğitim, sorumlu, özgür ve kişilik sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlamalıdır. Bunun da yolu, insanın öncelikle kendini tanıması ve insan olma yolunda kendini geliştirmesinden geçer¹⁹.

Ünlü mutasavvıf Yunus Emre'nin şu dörtlüğü de bu görüşü doğrulamaktadır:

İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir.

edindiğimiz bilgiler doğrultusunda hayatımızı ve davranışlarımızı şekillendirir ya da yeni davranış modelleri geliştiririz. Verilen bilgilerin objektifliği kadar nelerin verildiği de önem taşır. Bir fert olarak sahip olduğumuz bilgiler, bilmediklerimizin yanında son derece azdır. Hayatımızı şekillendiren şey ise bu sınırlı bilgidir. Devletin belli kalıplara uygun insan yetiştirmesi demokratik toplumlarda elbette ki düşünülemez. Demokratik toplumlarda devlet, insanlara bilgiyi ulaştırmalı ve herkes bu bilgiler doğrultusunda hayatını şekillendirmelidir. Atatürk'ün dediği gibi, "fikri hür, vicdani hür, irfanı hür" bireyler ancak bu şekilde yetişir. Fakat her türlü bilgiyi aktarmak mümkün olmayacağına göre, bu konuda da ister istemez seçici olmak gerekecektir. Böylece devlet, istese de istemesi de insanları yönlendirecek ve belli bir eğitim fonksiyonunu ifa edecektir. Öte yandan, özellikle ilkokul çağındaki çocukların öğretim kadar eğitime de ihtiyacı vardır. Yerlere tükürmenin ya da çöp atmanın yanlış olduğunu öğretebiliriz. Fakat çocukların bu tür davranışlardan kaçınmaları bir eğitim işidir. Kırmızı ışıkta geçmenin yanlış olduğunu herkes bilir. Fakat bu kurala uymak da ancak eğitimle olur. Bu nedenle, yukarıda zikredilen fikirlere genel olarak katılmakla birlikte eğitim fikrinden tamamen vazgeçmenin de doğru olmayacağını düşünüyoruz.

- 19 Buscaglia'nın şu sözleri bizce çok anlamlıdır: "Öğrenim yıllarınız boyunca size kendinizi öğreten kaç dersiniz oldu? Ama, matematik öğretilmiştir mutlaka. Gereksiz olduğunu söylemiyorum, ama matematik olmadan da yaşayabilirsiniz. Biliyor muydunuz bunu? Matematik bilmek hoş bir şeydir! Okuyabilmek hoş bir şeydir, ama matematik ya da okumayı bilmeseniz de mutlu yaşamanız olmayacak iş değildir". Buscaglia, 71. Aynı konuda Buscaglia, Haim Ginott'tan yaptığı bir alıntıyı şu şekilde aktarır: "Bir toplama kampından sağ kurtulmuş bir insanım. Gözlerim, hiç bir insanın görmemesi gereken şeyler gördü. Bilgili mühendisler tarafından yapılan gaz odaları. İyi öğrenim görmüş doktorlar tarafından zehirlenen çocuklar. Eğitilmiş hemşireler tarafından öldürülen bebekler. Bu nedenle, öğrenim olgusuna kuşkuyla bakıyorum. Sizden tek dileğim şu: Öğrencilerinize insan olmayı öğretin. Çabalarınız bilgili canavarlar, yetenekli ruh hastaları ya da eğitilmiş Eichmannlar yaratmamalı. Okuma - yazma, yazım, tarih ve matematik, ancak öğrencilerimizin insan olmasını sağlarsa önem kazanırlar". Buscaglia, 126.

Sen kendini bilmezsen / Bu nice okumaktır?

Bir başka yazara²⁰ göre ise eğitim, kişinin mesleğini ve toplumdaki statüsünü, kendi ailesine sağlayacağı imkânları ve itibarı belirler. İyi bir eğitim, hayat standardının yükselmesini ve hayattan alınan zevkin artmasını sağlar, kişide yeni ilgi alanlarının gelişmesine yardım ederek hayatı zevkli ve ilginç hale getirir. Eğitim, insanın bilerek düşünce üretmesine, kafasındaki dar kalıpların kırılmasına ve hayata daha geniş bir açıdan bakmasına imkân verir. Yüzeyselliği aşmak ancak eğitimle, okumakla ve okuduğunu özümsemekle olur. Yeni bilgiler edinmek insanın hayata bakışını, ufkunu ve kişiliğini geliştirir. Yüksek öğretim, kişilere, farklı görüş, düşünce ve inançlara sahip başka insanlarla bir araya gelme imkânını verir. Kişiyi daha büyük bir güven, sorumluluk ve inisiyatif kazandırır. Bağımsız düşünme becerisini kazanmada yardımcı olur.

O halde iyi bir eğitim, gençlere bu özellikleri kazandıracak nitelikte olmalıdır.

Eğitimin amacı hakkında söylenenlerin tamamına katılıyoruz. Elbette ki bu konuda pek çok şey söylenebilir. Fakat bu düşünceler çerçevesinde özellikle hukuk eğitimi ile ilgili olarak şunları eklemek mümkündür:

Her fakülte gibi hukuk fakültelerinin de birinci amacı, öğrencilere bir meslek edindirmektir. Bu bakımından hukuk eğitimi öğrenciye, hukuk bilimini öğretmeye yönelik olmalıdır. Bir yandan üst seviyede hukuk bilgisi verilirken diğer taraftan hukuk formasyonu kazandırılmalıdır. Fakülte eğitimi sırasında hukuk biliminin tüm ayrıntıları ile öğretilmesi mümkün olmadığına göre, öğrencilere bilgiye nasıl ulaşacaklarının, diğer bir deyişle araştırma yapma tekniklerinin de öğretilmesi gerekmektedir.

Hukuk fakültesinden mezun olan öğrenciler kural olarak bu alanda bir meslekî faaliyet yürüteceklerine göre, bilginin yanı sıra meslek ahlakının da öğretilmesi gerekmektedir. Hukukçu, "vicdanı ile cüzdanı arasına" sıkıştığı durumlarda vicdanının sesini dinlemeyi hukuk fakültesi sıralarında öğrenmelidir.

Bütün bunların yanı sıra hukuk eğitiminin amacı, öğrencileri, hür düşünceli, sorumluluk ve kişilik sahibi bireyler olarak yetiştirmek olmalıdır. Yüzeysel olmayan, hayata ve olaylara geniş bir perspektiften bakabilen, ufku geniş, entelektüel seviyesi yüksek, okumayı ve araştırmayı seven, farklı görüş ve düşüncelere saygılı, kendine güvenen, düşüncesini korkmadan ifade edebilen, inandığı doğrular uğruna mücadele etmekten çekinmeyen, toplum içinde saygınlığı olan, sosyal yönü güçlü, iletişim problemi olmayan insanlar yetiştirmek hukuk eğiti-

²⁰ Baltaş, A.: Stres Altında Ezilmeden Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı, 18. Basım, İstanbul 2000, s. 13 - 16.

minin başlıca amaçlarından olmalıdır²¹. Hepsinden önemlisi, mezun olduğu zaman insana hizmet edecek olan hukuk fakültesi öğrencisine, insan olmayı, insan olmanın anlamını, insanca yaşamayı, "ben bir insanım" demenin mutluluğunu, her insanın, bir benzeri daha olmayan kutsal bir varlık olduğunu öğretmek gerekmez mi²²?

Şimdi şu soruyu sorabiliriz: Acaba hukuk fakültelerinde bu niteliklere sahip öğrenci yetiştirebiliyor muyuz? Bu soruya ne yazık ki olumlu cevap veremiyoruz.

Bilindiği gibi, son yıllarda Türkiye'de hukuk fakültelerinin sayısının artması, buna paralel olarak öğrenci sayısının yükselmesi ve fizikî imkânların yetersizliği eğitime de yansımış ve bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bunun dışında, anlatıma dayalı klâsik eğitim metodu da son zamanlarda tartışılmaya başlanmıştır. Hukuk eğitimi konusunda karşılaşılan sorunların en önemlilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1) Sınıfların kalabalık olması ve derslere aktif katılımın sağlanamaması
- 2) Seçimlik derslerden beklenen yararın elde edilememesi
- 3) Kredili sistemin uygulanmaması ve yarıyıl esasının getirdiği sorunlar
- 4) Klâsik ders anlatma metodunun sakıncaları
- 5) Ders dışında, öğrencilerin entelektüel seviyesini yükseltecek bilimsel toplantıların, seminerlerin ve benzer faaliyetlerin yürütülememesi,
- 6) Ders programlarındaki sıkışıklık sebebiyle öğrenciye, araştırma yapmak ve sosyal faaliyetlerde bulunmak için yeterli zamanın kalmaması,
- 7) Öğrenciye, uygulamaya yönelik bilgilerin verilememesi, teori ile uygulamanın birbirinden kopuk olması.
- 8) Hukuk fakülteleri arasında sıkı ilişkilerin olmaması, koordinasyonsuzluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan program uyumsuzlukları; ders alma ve ders geçme sistemlerinin farklılığı, yönetmelikler arasındaki uyumsuzluklar.
- 9) Öğrenci sayısının fazlalığı karşısında fizikî imkânların yetersiz kalması,

21 Benzer düşünceler için bak. Karayalçın, 619; Uygun, 361.

22 Buscaglia, 126, 182.

- 10) Öğretim kadrolarının nicelik ve nitelik olarak yetersizliği,
- 11) Öğrenci ile öğretim üyesi diyalogunun iyi kurulamaması ve öğrencilerin karşılaştıkları sorunları çözecek bir organın olmaması.
- 12) Kalite denetiminin yapılmaması

Şimdi bu sorunlar ve çözüm yolları üzerinde ayrı ayrı duralım.

1) Sınıfların Kalabalık Olması ve Derslere Aktif Katılımın Sağlanması

Hukuk fakültelerinde eğitim kalitesini düşüren sebeplerin başında, sınıfların kalabalık olması gelmektedir²³ Pek çok hukuk fakültesinde iki yüz - üç yüz kişilik (bazılarında daha fazla) sınıflarda, sadece anlatıma dayalı olarak ders yapılabilmekte²⁴, öğrenci - öğretim üyesi diyalogu kurulamamakta, öğrencilerin derse katılımları sağlanamamakta, tartışma ortamı oluşturulamamaktadır. Öğrencilerin araştırmaya ve uygulamaya yönlendirilmesi ise hiç mümkün olmamaktadır²⁵. Bunun sonucunda pek çok öğrenci derse hiç devam etmeden, öğretim üyesini hiç görmeden, tanımadan, ders kitaplarını ezberlemek suretiyle mezun olmaktadır. Bazı fakültelelere her yıl 600 civarında öğrenci alınmaktadır ve bu öğrencilerin en fazla yarısı derslere devam etmektedir. Diğer öğrenciler ise fakülteye hiç gelmeden mezun olabilmektedir²⁶. Bu durumda söz konusu fakültenin öğretim üyesi kadrosunun nitelik ve nicelik yönünden çok yeterli olmasının fazla bir önemi kalmamaktadır. Şu halde, istenilen vasıflarda hukukçu yetiştirebilmek için öncelikle öğrencinin derslere devamı sağlanmalıdır. Bunun yolu, derse devamı sıkı bir yoklama uygulaması ile kontrol etmek değildir. Derse devam etmek ile devam etmemek arasında fark yoksa, öğrenci devam etmemekte haklıdır. O halde bu haklılığı ortadan kaldırmak, derse devam etmeyen öğrencinin başarılı olamayacağı bir sistem kurmak gerekir²⁷. Fakat kurulacak sistem ne

²³ Akıntürk, 603 – 604; Çelikel, 608; Aşçıoğlu, 94.

²⁴ Akıntürk, 603, 604; Uygun, 361; Çetintemel 34; Okay, 59.

²⁵ Çetintemel, 34; Okay, 59.

²⁶ Aynı görüşte, Uygun, 367 - 368. Aynı yazar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Genel Kamu Hukuku dersine kayıtlı olan yaklaşık 1000 öğrenciden sadece 300'ünün fakülteye devam ettiği bilgisini vermektedir. Uygun, 376.

²⁷ Bu konuda yaptığımız bir araştırmada 2000-2001 yılında yürüttüğümüz Borçlar Hukuku Genel Hükümler dersinin final sınavında, derse devam eden öğrencilerin yaklaşık

olursa olsun, sorunun çözülebilmesi için sınıf mevcutlarının azaltılması, bu mümkün olmazsa kontenjan indirimine gidilmesi şarttır.

Eğitim kalitesinin yükseltilebilmesi için öğrencinin derslere aktif olarak katılması sağlanmalıdır²⁸. Fakat kalabalık sınıflarda yürütülen teorik derslerde bunun sağlanması mümkün değildir²⁹. Bu durumda hiç değilse uygulaması olan derslerde aktif katılımın sağlanması yoluna gidilebilir. Bu amaçla, fizikî imkânları uygun ve öğretim kadrosu yeterli olan fakültelerde ders saatleri teorik ve uygulama olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Uygulama saatlerinde öğrenciler gruplara ayrılarak her gruba ayrı bir saatte ve sınıfta uygulama yaptırılır. Örneğin 200 kişilik bir sınıf 50'şer kişilik 4 gruba ayrılabilir. Teorik derslerde gruplar birleştirilir. Uygulama saatlerinde ise her grup farklı bir saatte ve derslikte uygulama yapar. Böylece hem öğrencilerin uygulama saatlerinde derslere devam edip etmedikleri sağlıklı bir biçimde kontrol edilebilir hem de aktif katılım daha kolay sağlanır. Fakat bu yöntem, başta da söylediğimiz gibi fizikî imkânların ve öğretim kadrosunun yeterli olması halinde mümkündür.

2) Seçimlik Derslerin ve Bu Konudaki Standartların Yetersizliği

Seçimlik derslerin artırılması ve öğrencilerin ilgi duydukları alanlara yönelmelerinin sağlanması da kaliteyi arttıran unsurlardan bir tanesidir³⁰. Fakat hukuk fakültelerinde seçimlik dersler bu amacı gerçekleştirmekten uzaktır. Öğrenciler ders seçimi yaparken kolay olan dersleri ya da notu bol olan hocaları tercih etmektedirler. Zor olan bir dersi seçen öğrenciler yok denecek kadar azdır. Bu da, kendi derslerinin seçilmesini isteyen öğretim üyelerini, dersi kolaylaştırmaya ve bol not vermeye sevk etmektedir. Sonuçta seçimlik dersler bir formalite halini almaktadır. Fakat bu problem, seçimlik ders düşüncesinden vazgeçmemizi de gerektirmemelidir. Bize göre seçimlik derslerin sayısı artırılmalı ve öğrencilerin daha çok ders arasından seçim yapmaları sağlanmalıdır. Seçimlik dersler

²⁸ %50'sinin, devam etmeyenlerin ise yaklaşık %17'sinin başarılı olduğunu tespit ettik. Böyle bir sonuç öğrencinin derse devamını arttıran önemli bir faktördür.

²⁸ Aynı görüşte, Uygun, 365 vd.

²⁹ Nitekim, bu konuda, 1997 - 1998 öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bazı öğretim üyeleri ile birlikte, aktif katılımı sağlamaya yönelik bir çalışma yürüttüklerini ifade eden Uygun, aktif katılımın pek çok açıdan faydalı olduğunun ortaya çıktığını belirttikten sonra, 700'ün üzerinde kayıtlı öğrenciden sadece 150'sinin derslere devam ettiğini ve bunların içinden yaklaşık 50 öğrencinin derse aktif olarak katıldığını ifade etmektedir.

³⁰ Dinçer, 86.

belirlenirken titiz davranılmalı, öğretim üyesine göre değil, uzmanlaşmaya yönelik dersler konulmalıdır³¹. Öğrencinin kolaycılığa kaçmaması için gerekli olan önlemler alınmalıdır. Bu amaçla örneğin, seçimlik dersler gruplara ayrılarak öğrencilerin her gruptan en az bir ders seçmeleri zorunluluğu getirilebilir. Bunun dışında, seçimlik derslerin nasıl yürütüldüğü idare tarafından gözlenerek, kolay sınıf geçilen ve bu sebeple öğrenciler tarafından en çok tercih edilen derslerin hocaları uyarılabilir. Bir seçimlik dersin ancak belli sayıda öğrenci tarafından seçilebileceği de kararlaştırılabilir. Örneğin 200 kişilik bir sınıfa yönelik olarak konulan A, B, C ve D olmak üzere dört seçimlik ders varsa, her bir dersin öğrenci sayısının 70'nin üzerinde olamayacağı kuralı benimsenebilir. Öğrencilere seçim yaparken, asıl seçmek istedikleri dersin yanında bir ya da iki tane de yedek ders seçtirilir. Bu derslerden A dersini seçen 100 öğrenci olmuşsa, fazla olan 30 öğrenci kur'a ile tespit edilerek ikinci tercihlerine yerleştirilir. İkinci olarak tercih edilen ders B dersiye ve bu yerleştirmenin sonucunda B dersini alan öğrenci sayısı 70'nin üzerinde ise, fazla olan öğrenciler üçüncü tercihlerine yerleştirilirler. Bu derslerden bir tanesi, örneğin D dersini seçen öğrenci hiç yoksa o ders açılmaz. D dersini seçen öğrenci sayısı çok az ise (üç - beş kişi gibi), bu öğrenciler de ikinci ya da duruma göre üçüncü tercihlerine yerleştirilirler. Böylece az sayıda öğrenci için ders açılmamış olur. Böyle bir çözümün benimsenmesi halinde, öğrencilerin hiç ilgi duymadıkları halde yazmak zorunda kaldıkları ikinci ya da üçüncü tercihlerine yerleştirilmelerinin doğuracağı sakıncayı giderbilmek için de aynı alandan, birbirine yakın birden fazla seçimlik ders konulabilir. Böylece öğrenci, ikinci ve üçüncü tercihini de ilgi duyduğu dersler arasından bir seçim yaparak kullanabilir. Şüphesiz, bu konuda başka çözümler de düşünülebilir. Fakat bugünkü uygulamanın aynen devam etmesi halinde seçimlik derslerin faydalı olabileceğine inanmıyoruz.

3) Kredili Sistem ve Derslerin Yıllık Olarak Okutulması

Bütün hukuk fakültelerinde kredili sisteme geçilmeli ve bir öğrencinin fakülteden mezun olabilmek için almak zorunda olduğu kredi miktarı belirlenmelidir. Bu derslerin bir kısmı mecburî, bir kısmı ise seçimlik ders olarak plânlanmalıdır. Fakat seçimlik derslerle ilgili yukarıda sözünü ettiğimiz problem mutlaka çözümlenmelidir.

Hukuk Fakültelerinde yakın zamanlara kadar dersler yıllık olarak okutulmuştur. Fakat bazı fakültelerde yarı yıl esasına geçilmiştir. Dersler, I. yarıyıl

³¹ Benzer düşünceler için bak. Çelikel, 610; Okay, 59.

ve II. yarıyıl dersleri olarak bölünmeye başlanmıştır. Fakat bize göre bu sistem hukuk fakültelerinin bünyesine uygun düşmemektedir³².

Her şeyden önce derslerin pek çoğu bu şekilde bölünmeye uygun değildir. Örneğin ticaret hukuku dersi, "şirketler hukuku, kıymetli evrak hukuku, sigorta hukuku, deniz ticaret hukuku" gibi bölümlere ayrılabilir. Fakat borçlar hukuku genel hükümler dersi hangi kıstasa göre ikiye bölünecektir? Nitekim yarı yıl esasına göre program yapan fakülteler, kesin kıstaslar bulamadıkları için, "borçlar hukuku I" ve "borçlar hukuku II" gibi ayrımlar yapmaktadırlar³³.

Öte yandan hukuk fakültelerinde anlatılan konuları birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Yarı yıl esasına göre bir düzenleme yapıldığında, birinci dönemde anlatılan konulardan sınav yapıldığı ve öğrenci o dersi geçtiği için, artık o konulardan soru sorulamayacaktır. Örneğin, kişiler hukuku birinci dönem, aile hukuku ikinci dönem okutuluyorsa, aile hukuku dersinde ehliyet ya da kişiliğin korunması gibi konulardan soru sormamak gerekir. Çünkü öğrenci o konuları kapsayan dersi almış ve başarılı olmuştur. Oysa sözünü ettiğimiz konular bir bütündür. Özellikle öğrenciye sınav sorusu olarak bir olay sorulduğunda bu olay, pek çok konuyu içerebilir. Bu konuların birbirinden ayrılması mümkün değildir³⁴.

4) Klâsik Ders Anlatma Metodunun Sakıncaları

Yukarıda da belirtildiği gibi hukuk fakültelerinde dersler, klâsik metot olarak adlandırabileceğimiz anlatıma dayalı metot ile yürütülmektedir³⁵. Bu metot öğretim üyesinin derse hazırlanması açısından kolay ve rahat bir metot olmakla birlikte, öğrencinin konuyu iyi kavrayabilmesi açısından faydalı değildir. Araştırmalar³⁶ göstermiştir ki, gözden beyine giden sınırlar kulaktan beyine gidenlere nazaran yirmi beş kat daha büyüktür. Bu nedenle, anlatılanların iyi anlaşılabilmesi ve hafızada kalıcı bir yer edinebilmesi için, dinleyicilerin gözüne hitap etmek, kulağına hitap etmekten daha önemlidir. Bir başka araştırmaya gö-

32 Aynı görüşte, Çelikel, 610 – 611; Akıntürk, 605; Farklı görüş için bak. Çetintemel 37.

33 Aynı görüşte, Akıntürk, 605; Çelikel, 610 – 611.

34 Aynı görüşte, Akıntürk, 605.

35 Çelikel, 609; Erzurumluoğlu, 615.

36 Carnegie C.: Söz Söyleme İş Başarma Sanatı (Çev. Sema Kunt), İstanbul, s. 80, 223.

re³⁷, iletişimde kelimelerin önemi % 10, ses tonunun önemi % 30, beden dilinin önemi ise % 60'tır. Görüldüğü gibi, dinleyicinin en zayıf organı kulağıdır ve klâsik eğitimde sadece kulağa hitap edilmektedir. Bu metot, öncelikle öğrencinin dikkatinin dağılmaması ve ilgisinin canlı tutulabilmesi açısından iyi bir metot değildir. Oysa ortalama 45 dakika kadar süren bir derste öğrencinin dikkatinin dağılmaması ve dersin başındaki ilginin sonuna kadar aynı şekilde devam etmesi neredeyse imkânsızdır. Özellikle derslerin tek taraflı olarak anlatıldığı, öğrencinin derse aktif olarak katılmadığı, beden dilinin ve ses tonunun iyi kullanılmadığı derslerde bu sonuç kaçınılmazdır. Bir öğretim üyesi, bilimsel olarak ne kadar yeterli olursa olsun, dersi ilgi çekici hale getiremiyor, öğrencinin dikkatini derse yoğunlaştırmasını sağlayamıyor, hafızada kalıcı olacak bir şekilde konuları anlatamıyorsa, öğretimin kalitesi ister istemez düşecektir. Nitekim kişisel gözlemlerimize göre de, öğrencinin derse katılmadığı ve dersin monoton bir şekilde anlatıldığı hallerde, dikkat, ilgi ve verim son derece azalmakta; sonuçta öğrenciler, bu tür derslere girmemeyi tercih etmektedirler³⁸.

Şu halde, dersten beklenen verimin arttırılabilmesi için, dersi sıkıcı olmaktan çıkaracak ve öğrenmeyi kolaylaştıracak metotlar kullanılmalıdır. Bunların başında ise kulakla birlikte göze de hitap etmek gelir. Teknik gelişmeler bu konuda bizlere pek çok imkânlar sunmaktadır. Tepe göz ya da bilgisayar aracılığı ile, anlatılan konuları şematize etmek hatta resimler halinde öğrenciye sunmak artık çok kolaydır. Üstelik çok büyük masrafları da gerektirmemektedir. Bu yolla, teorik olarak anlatılan konular, resimler, grafikler hatta hareketli görüntüler halinde öğrencilere sunulabilir. Örneğin dava dilekçesinin unsurları anlatılırken, önceden yazılmış bir dilekçe, çekin unsurları anlatılırken, keşide edilmiş bir çek ekrana getirilebilir.

Öğrencinin dersi iyi kavrayabilmesi için konuların açık ve sade bir üslupla anlatılmasının yanı sıra, dersin eğlenceli olması, değişik olması, hayal gücünü harekete geçirmesi ve sağlam bir mantıksal temele oturtulması da son derece önemlidir³⁹. Öğrenciyi kolayca uyutan, ciddî ve asık suratlı eğitim metotları yerine daha eğlenceli ve katılımı arttıran metotlar tercih edilmelidir⁴⁰. Mümkün olduğunca farklı ve alışılmamış örnekler vermek, sık sık karşılaştırmalar yapmak, özel olaylardan söz etmek gibi ifade teknikleri de ilgiyi canlı tutmaya yarayan önemli metotlardır. Dersin hikâyeleştirilerek anlatılması da hiç şüphesiz,

37 Baltaş, 214.

38 Kars. Çelikel, 609; Erzurumluoğlu, 615; Güven, 109.

39 EKÜ prensibi: Einfachheit, Klarheit, Übersichtlichkeit.

40 Baltaş, 209.

öğrencinin uyanık kalmasını, dersi sevmesini ve anlatılanları kolayca anlayıp hatırlayabilmesini sağlayacak metotlardan biridir⁴¹.

Dersin sevdirilebilmesi, ilginin canlı tutulabilmesi, öğrenci ile iyi bir iletişim kurulabilmesi ve anlatılanların kalıcı olmasının sağlanabilmesi için daha pek çok metot önerilebilir. Şüphesiz bu metotların hepsi her ders ya da her öğretim üyesi için geçerli değildir. Yapılması gereken, her öğretim üyesinin kendi özelliklerine ve anlattığı dersin muhtevasına uygun metotlar tespit ederek uygulamasıdır. Bu metotları her öğretim üyesi kendisi geliştirebileceği gibi, bu alanda yazılan kitaplardan da yararlanabilir. Bu bir tercih sorunudur. Fakat hangi yol ya da metot tercih edilirse edilsin, artık çağ dışı kalmış olan, öğrenciyi dersin ilk yirmi dakikasından sonra rüyalar ya da hayaller alemine götüren klâsik metot hızla terk edilmelidir.

5) Öğrencilerin Entelektüel Seviyesini Yükseltecek Faaliyetlerin Yürütülmemesi

Üniversite eğitiminin amacı sadece öğrencilere meslekî bilgileri öğretmek değil, aynı zamanda ufku geniş ve entelektüel seviyesi yüksek gençler yetiştirmektir. Bunun da yolu, genelde üniversitelerin, özel olarak da hukuk fakültelerinin, bu amaca yönelik bilimsel toplantılara ağırlık vermeleridir. Gerçi bu konuda bazı hukuk fakültelerinin oldukça iyi bir durumda olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin mensubu bulunduğum Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi her yıl en az 8 - 10 tane bilimsel ya da kültürel faaliyeti gerçekleştirmektedir. Fakat bu tür faaliyetlerin tüm fakülteler tarafından gerçekleştirilmesi ve hukuk fakülteleri arasında bu konuda bir dayanışmanın da olması gerekir. Ne yazık ki bilimsel ve kültürel faaliyetler konusunda tüm hukuk fakültelerinin aynı düzeyde olduğunu söyleyemiyoruz. Ayrıca hukuk fakülteleri arasında iyi bir diyalog olmaması sebebiyle yapılan faaliyetler genellikle ilgili fakülte ile sınırlı kalmaktadır. Oysa bu tür faaliyetlere diğer fakültelerin öğretim üyelerinin de konuşmacı ya da dinleyici olarak katılmaları, öğrencilerin başka fakültelerin öğretim üyelerini de tanımaları açısından yararlı olacaktır.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, bilimsel ve kültürel faaliyetlere öğrencilerin katılımının sağlanmasıdır. Zaman zaman üni-

⁴¹ Armand Herscovici'nin Matematik Masalları adlı kitabı bu konuda yapılmış örnek çalışmalarından biridir. Yazar bu eserde, matematik gibi, öğrencilerin genellikle korkarak yaklaştıkları bir dersin bile masal gibi anlatılabileceğini ve bu yolla öğrenmenin hem daha kolay hem de kalıcı olacağını göstermektedir. Kitap, Ercüment Akad tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve ikinci baskısı Güncel Yayıncılık tarafından (İstanbul) 2001 yılında yapılmıştır.

versite öğrencilerinin bu tür faaliyetlere katılmaya zorlandıklarına şahit olmaktadır. Oysa öğrencilerin bu tür faaliyetlere katılmalarının zorlanması beklenen faydayı temin etmeyecek, tam tersine bir reaksiyon oluşmasına sebep olacaktır. Yapılması gereken zorlayıcı değil, özendirici olmalıdır. Öğrencilere bu tür faaliyetlerin öneminin anlatılması ve ilgi duydukları konuların işlenmesi halinde beklenen sonucun elde edileceğine inanıyoruz. Ayrıca, öğrencilerin bu tür faaliyetlerde, organizatör ya da konuşmacı olarak aktif rol alması da sağlanabilir. Böyle bir uygulama bir yandan öğrencilerin yapılan faaliyeti sahiplenmeleri ve yüksek oranda katılımlarını sağlayacak, öte yandan bilgi, görgü ve tecrübelerinin artmasına sebep olacaktır⁴².

Nihayet, öğrencinin entelektüel seviyesinin yükseltilebilmesi için üniversite ortamının ve üniversitenin bulunduğu şehrin imkanlarının da uygun olması gerekmektedir. Aksi halde, fakültelerin çabaları her zaman yeterli olmayacaktır.

6) Öğrenciye, Araştırma Yapmak ve Sosyal Faaliyetlerde Bulunmak İçin Yeterli Zamanın Kalmaması

Arzu edilen başarının yakalanabilmesi için öğrencilerin araştırmaya teşvik edilmesi şarttır. Ders kitaplarını ezberlemek yerine belli konularda araştırmalar yapmak, ödevler ya da seminerler hazırlamak, öğrencilere bir yandan araştırmanın nasıl yapılacağını öğretmek diğer taraftan da derslere aktif olarak katılmalarını sağlayabilmek açısından önemlidir. Ayrıca belli bir konuyu araştırarak öğrenen öğrencinin o konuyu kısa sürede unutması oldukça zordur.

Öte yandan üniversiteler, öğrencilerin sosyal ve kültürel yönden gelişmesini sağlayan ortamlar olmalıdır. Dört yıl boyunca fakülte ile yurt arasında gidip gelen, hiç bir sosyal aktiviteye katılmayan, bulunduğu şehirdeki kültür ve sanat faaliyetlerini takip edemeyen bir öğrenci, üniversiteyi bitirse bile üniversiteyi öğrenemez⁴³.

Bu noktada, hukuk fakültesi öğretim üyelerine ve yöneticilerine düşen ilk görev, öğrencileri araştırmaya ve incelemeye teşvik etmek, onları kütüphane ile

⁴² Bu konuda, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde kurulan Sosyal Faaliyetler Kurulu iyi bir örnektir. 1991 yılında kurulan Sosyal Faaliyetler Kurulu, geçtiğimiz on yıl içinde sanat, kültür ve bilim alanında pek çok organizasyon ve faaliyeti başarıyla gerçekleştirmiştir. Organizasyonların tamamı öğrenciler tarafından ve yine öğrencilerin yüksek oranda katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Kanaatimizce bu tür öğrenci kulüplerinin, ideolojik bir çehreye bürünmemek kaydıyla her fakültede kurulmasında ve öğrencilerin yapılacak faaliyetlerde aktif olarak rol almasında fayda vardır.

⁴³ Kars. Aşçıoğlu, 94.

tanıştırmak ve bir araştırmanın nasıl yapılacağını öğretmek olmalıdır. Bunun dışında öğrenciler, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaya da özendirilmelidir. Fakat Teşvik etmek ya da özendirmek yetmez. Öğrencilerin bu tür faaliyetler için ayıracak zamanları da olmalıdır. Ders programlarındaki sıkışıklık maalesef buna imkân vermemektedir. Öğrenciler isteseler de araştırma ve inceleme yapmamakta, kütüphanelerin imkânlarından yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu sorunun çözülebilmesi için dersler en geç 14.00 ya da 14.30'da bitirilmeli (mümkünse sadece öğleye kadar ders konulmalı) ve öğrenciye boş zaman bırakılmalıdır⁴⁴. Ayrıca öğrencilere, kitap okuyabilecekleri uygun ortamlar sunulmalı ve kütüphanelerin imkânlarından yararlanmaları sağlanmalıdır⁴⁵.

7) Öğrencilere Uygulamaya Yönelik Bilgilerin Verilememesi ve Teori İle Uygulamanın Birbirinden Kopuk Olması.

Hukuk fakültelerinde öğrencilere genellikle teorik bilgiler verilmekte, uygulamada karşılaşılan sorunlar gelişmeler yeterince aktarılamamaktadır. Bu nedenle, sık sık ifade edildiği gibi, hukuk fakültesini bitiren bir öğrenci, dava dilekçesi bile yazamayacak kadar uygulamadan habersiz olmaktadır.

Bunun bir eksiklik olmadığı, uygulamanın staj esnasında öğrenileceği, fakülte eğitimi sırasında ise teorik bilgilerin verilmesi gerektiği savunulabilir. Fakat teorik bilgilerin sağlıklı bir biçimde öğretilmesi için de öğrencinin uygulama hakkında bilgi sahibi olması, diğer bir deyişle, derste öğrendiklerini, hayatta karşılaşılanlarla mukayese etme imkânına sahip olması gerekir. Bu bağlantıyı kuramayan öğrencinin yapabileceği tek şey, anlatılanları ezberlemek olacaktır. Öte yandan, staj esnasında da uygulamanın öğrenilmesi genellikle mümkün olmamaktadır. Çünkü, özellikle avukatlık stajı yapan öğrenciler, çoğu zaman doğru dürüst devam etmeden stajlarını bitirebilmektedirler. Hakimlik stajlarında da beklenen faydanın temin edildiği söylenemez⁴⁶. Şu halde, gerek teorik bilgilerin sağlıklı bir biçimde verilebilmesi, gerekse öğrencilerin hayata hazırlanabilmesi için, fakülte eğitimi sırasında teorinin yanı sıra uygulamaya da ağırlık verilmelidir.

44 Bu konuda, yukarıda sözünü ettiğimiz, Adalet Meslek Yüksek Okullarından öğrenci alınması modeli uygun bir çözüm olabilir. Çünkü bu sistemde, hukuk fakültelerinde öğretim süresi otomatik olarak altı yıla çıkacağı için, derslerin dört yıla sıkıştırılmasından doğan sakıncalar da giderilmiş olacaktır.

45 Benzer düşünceler için bak. Uygun, 383 vd.

46 Çetintemel, 45 vd.

Bu konuda, son sınıf öğrencilerinin özellikle ikinci yarı yılda adliyeye götürülerek uygulama ile tanıştırılması düşünülebilir. Fakat böyle bir çözüm tarzının beklenen faydayı temin etmesi mümkün değildir. Çünkü her şeyden önce duruşma salonları, çok sayıda öğrenciyi dinleyici olarak alabilecek kapasitede değildir. Bunun dışında, ülkemizde en basit davaların bile bir yıldan daha uzun sürdüğü düşünülecek olursa, bir öğrencinin belli bir davayı başından sonuna kadar takip etmesi mümkün değildir. Üstelik, uygulama yapmak isteyen öğrenci farklı mahkemelerde farklı davaları izlemek zorunda kalacaktır. Bu ise büyük bir kopukluğun ortaya çıkmasına yol açacaktır. Nitekim bugün adliyelerde yapılan avukatlık stajlarında da aynı tablo ile karşılaşılmaktadır. Örneğin sulh hukuk mahkemesinde on beş gün staj yapacak olan stajyer, herhangi bir davanın herhangi bir aşamasında bulunacak (bu aşama delillerin toplanmasına ilişkin süre verilmesinden ibaret de olabilir) ve o dava ile ilgili hiçbir şey öğrenemeyecektir.

Uygulamaya yönelik bilgilerin mevcut şartlarda fakültelerde verilmesi de mümkün değildir.

Her şeyden önce, uygulamayı yaptıracak olan öğretim elemanın uygulamayı kendisinin iyi bilmesi gerekir. Oysa hukuk fakültelerindeki öğretim elemanlarının pek çoğu uygulamadan kopuktur. Çünkü Avukatlık Kanunu, hukuk fakültelerindeki araştırma görevlilerine staj yapma hakkı dahi tanınmamaktadır. Böylece fakülteden mezun olduktan sonra staj yapamadan araştırma görevlisi olan bir öğretim elemanı, uygulama ile tanışma fırsatı dahi bulamamaktadır.

Gerçi Avukatlık Kanunu öğretim üyelerine avukatlık yapma hakkını tanımaktadır. Fakat Yüksek Öğretim Kanunu bu hakkı beş yıllık doçentlere, kısmi statüye geçme şartıyla vermiştir. Bu ise profesörlüğe tekabül etmektedir. Böylece hukuk fakültelerindeki öğretim üyelerinin profesörlüğe kadar uygulama ile ilişkileri kesilmiş olmaktadır. Bunun sonucunda uygulamadan yeterince haberdar olamayan öğretim üyeleri, öğrencilere de uygulamaya ilişkin bilgileri ve yeni gelişmeleri yeterince aktaramamaktadırlar. Bunun sonucunda da, teori ile uygulama arasındaki bilinen kopukluklar ortaya çıkmaktadır. Nitekim bugün, avukat ya da hakim olarak göreve yeni başlayanlar, sık sık, derslerde aldıkları bilgilerin ve gördükleri konuların pek çoğunun uygulama ile hiç ilgisinin olmadığını, uygulamanın çok farklı olduğundan yakınmaktadırlar.

Araştırma görevlilerine ve öğretim üyelerine staj ve avukatlık hakkının verilmemesinin bir diğer sakıncası da, başarılı öğrencilerin genellikle, ekonomik sebeplerden dolayı araştırma görevliliği mesleğini tercih etmemeleri şeklinde kendini göstermektedir. Oysa bu hakkın tanınmış olması, araştırma görevliliğini de cazip hale getirecek ve başarılı öğrencilerin bu alana daha çok yönelmelerini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, uygulama eksikliğinin giderilebilmesi için;

- a) Araştırma görevlilerine staj yapma hakkı verilmelidir.
- b) Doktoradan sonra öğretim üyelerine, derslerini ve fakültedeki görevlerini aksatmamak kaydıyla avukatlık yapma imkânı sağlanmalıdır. Bunun için kısmî statüye geçme şartı aranmamalıdır. Zaten uygulamada pek çok öğretim üyesi hukuka aykırı olarak avukatlık yapmakta ve fakülte yönetimleri de bu duruma göz yummaktadır. Yapılması gereken bu illegal durumu legal hale getirmektir. Böylece bir yandan tüm öğretim üyeleri hukuka aykırı davranma endişesi taşımadan avukatlık yapma ve uygulama ile tanışma imkânı bulacak, diğer yandan da fakülte idareleri hangi öğretim üyesinin hangi adreste mesleğini icra ettiğinden haberdar olacaktır. Ayrıca öğretim üyeleri kendi adlarına büro açacakları için devletin vergi kaybı da olmayacaktır⁴⁷.
- c) Doçent ve profesörlerin, buldukları şehirlerde, kendi alanlarıyla ilgili mahkemelerde hakim olarak görev yapmalarına imkân sağlayan kanunî düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Böylece, hakimlik yapan öğretim üyeleri, hem öğrencileri, hem de asistanlarını, yeni gelişmelere paralel olarak yetiştirme ve uygulamadan haberdar etme imkânına sahip olacaklardır. Ayrıca teori ile uygulama arasında bir köprü kurulacak ve teorik gelişmelerin uygulamaya aktarılması, uygulamadaki gelişmeler doğrultusunda da yeni görüşlerin ve teorilerin ortaya atılması ve geliştirilmesi sağlanmış olacaktır.
- d) Derslerin kredileri tespit edilirken, belli derslerin en azından haftada bir saati uygulama için ayrılmalıdır. Ancak kredi saatlerinin azaltılması yoluna gidilmemelidir. Aksi halde teorik bilgilerin aktarılması için zaman kalmayabilir.
- e) Hakimlerin, savcılarının ve avukatların fakültelelere davet edilerek pratik çalışmalara katılmalarını sağlayacak hukukî düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Özellikle hakim ve savcılarının bu konuda karşılarına çıkan hukukî engeller kaldırılmalı ve bu çalışmalarının karşılığını ders ücreti olarak almaları sağlanmalıdır. Fakülte de kurulan ve gerçek hâkimlerin, savcılarının ve avukatların rol aldığı farazî (sanal) mahkeme-

⁴⁷ Aslında bu sorun diğer fakültelerin öğretim üyeleri açısından da mevcuttur. Bu nedenle, Yüksek Öğretim Kanunu'nda bir değişiklik yapılarak, öğretim üyelerinin, fakültelerine bilgi vermek ve üniversitedeki görevlerini aksatmamak şartıyla, kendi alanları ile ilgili gelir getirici faaliyetlerde bulunabileceklerinin kabul edilmesinin gerekli olduğuna inanıyoruz.

lerde⁴⁸, bir davanın bütün aşamaları öğrencilere tanıtılmalıdır⁴⁹. Ayrıca, öğrencilerin de bu davalarda rol almaları sağlanmalıdır⁵⁰.

- f) Uygulamaya ilişkin bilgilerin verilebilmesi için, avukatlık hukuku ve adli yazışma usulleri gibi bazı derslerin zorunlu ya da seçimlik olarak okutulması da düşünülebilir.

8) Hukuk Fakülteleri Arasındaki Koordinasyonsuzluk ve Farklı Uygulamalar

Hukuk eğitiminin önemli sorunlarından biri de, hukuk fakülteleri arasında arzu edilen ilişkilerin kurulamamasıdır. Bilindiği gibi 1978 yılına kadar Türkiye'de sadece iki, 1982 yılına kadar üç tane hukuk fakültesi vardı ve böyle bir sorunla da karşılaşılıyordu. Fakat 1982 yılından itibaren fakülte sayısındaki artış, ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur. Hatta bu fakültelerin bazılarında diğer fakültelerin ve öğretim üyelerinin haberi dahi yoktur. Hukuk fakültelerindeki öğretim üyelerine, Türkiye'de şu anda kaç tane hukuk fakültesi olduğu sorusu yöneltirse, bu soruya doğru cevap verebilecek öğretim üyesi son derece azdır. Mevcut fakültelerin isimlerini ve kuruldukları şehirleri tam olarak bilen bir öğretim üyesi olduğuna da ise ihtimal veremiyoruz⁵¹.

Bunları yazmaktaki amacımız, hukuk fakültelerinin çokluğuna değil, aralarındaki ilişkilerin zayıflığına işaret etmek içindir. Fakülteler arasındaki diyalog eksikliği, bazı sorunların da yaşanmasına sebep olmaktadır. Örneğin, her fakültede uygulanan ders alma ve sınav yönetmeliği farklıdır. Bazı fakültelerde dersler yıllık, bazılarında yarı yıllıktır. Okutulan derslerin isimleri ve kredilerinde önemli farklılaşmalar meydana gelmeye başlamıştır. Bu durum, yatay geçişlerde de bazı sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

48 Aynı görüste Çelikel, 609.

49 Geçtiğimiz yıllarda bu amaca yönelik olarak, Konya Barosu ile birlikte gerçekleştirdiğimiz bir uygulama öğrencilerden büyük ilgi görmüştür. Bu uygulamada Konya Barosu avukatlarından bazıları, kesinleşmiş bir davayı senaryolaştırarak, sınıfta kurdukları farazi mahkemede canlandırdılar ve duruşmanın tüm aşamaları ile ilgili olarak öğrencilere bilgiler verdiler. Uygulamaya Konya adliyesinden hâkim ve savcılar da davet ettiğimiz halde, Adalet Bakanlığı'ndan izin alamadıkları için maalesef katılamadılar.

50 Kars. Akintürk, 628. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki benzer uygulamalar için bak. Ansay, Sempozyum, 23.

51 Kars. Erzurumluoğlu, 613.

Daha iyi bir hukuk eğitimi için hukuk fakülteleri arasında uyum, iş birliği ve koordinasyon şarttır. Bunun sağlanabilmesi için geçtiğimiz yıllarda yapılan dekanlar toplantısı sürekli hale getirilmelidir. Her yıl en az bir defa ve mümkünse her seferinde bir başka hukuk fakültesinin ev sahipliği ile bu toplantılar gerçekleştirilmelidir. Toplantıların ve ilişkilerin devamlılığını sağlamak amacıyla sürekli olarak görev yapacak bir sekreteryaya oluşturulmalı ve bu sekreteryaya koordinasyonu sağlamalıdır.

Bu toplantılarda hukuk fakültelerinin ve hukuk eğitiminin sorunları görüşülerek ortak çözümler benimsenmelidir. Bu çözümlerin hayata geçirilebilmesi için kanun çıkarmak gerekiyorsa, YÖK ve ilgili bakanlıklarla görüşülerek gerekli kanunların çıkarılması sağlanmalıdır. Tüm hukuk fakültelerinin dekanlarının ortaklaşa aldığı bir karar doğrultusunda yapılan tekliflerin yasama organı tarafından göz ardı edilebileceğini zannetmiyoruz. Fikir ve güç birliği edildiği takdirde tüm zorlukların üstesinden gelinebileceğine inanıyoruz.

Dekanlar toplantısında ilk olarak bir ortak yönetmelik çıkarılması hususu gündeme getirilmelidir. Bilindiği gibi, özerkliği olmadığı için fakülteler kendi yönetmeliklerini çıkaramamaktadır. Yönetmelik çıkarma yetkisi üniversitelere aittir. Fakat bu durum bazı sakıncaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Merkeziyetçi bir anlayışa sahip olan üniversiteler, tüm fakülteler için geçerli olacak yönetmelikler çıkarmakta, fakültelerin kendi yönetmeliklerini yapmalarına sıcak bakmamaktadırlar. Bunun sonucunda, örneğin ziraat fakültesi, meslekî eğitim fakültesi, hukuk fakültesi, diş hekimliği fakültesi gibi birbiri ile hiç bir benzerliği olmayan pek çok fakülte ve meslek yüksek okulu aynı yönetmeliğe tâbi olmaktadır. Oysa bu fakültelerin her birinin yapısı farklıdır. Dolayısıyla tâbi olacakları kuralların da farklı olması gerekir. Ziraat fakültesinin bünyesine uygun düşen bir eğitim öğretim ve sınav yönetmeliği, hukuk fakültesinin bünyesine uygun düşmeyebilir. Nitekim bu sorunlar son yıllarda sık sık yaşanmaya başlanmıştır. O halde yapılması gereken, hukuk fakültelerinin bünyesine uygun bir çerçeve yönetmeliğin dekanlar kurulu tarafından hazırlanması ve bunun kabulü için üniversitelerin senatolarına teklif götürülmesidir. Bu konuda gerekirse Yüksek Öğretim Kurulu'nun desteği de alınabilir.

Ders programlarındaki farklılıkların giderilebilmesi için okutulması zorunlu olan dersler ve bunların kredileri belirlenmelidir. Ayrıca bir de seçimsiz ders listesi oluşturulmalı ve her fakülteye, asgari sayı ve kredi saati sabit olmak şartıyla bu derslerden istediğini açma yetkisi verilmelidir.

Her yıl yapılan dekanlar toplantısında alınan kararların uygulanıp uygulanmadığı ve varsa aksaklıkların neler olduğu gözden geçirilmeli, eksikliklerin giderilmesi ve ortaya çıkan sorunların çözümü için çareler araştırılmalıdır.

İlişkilerin arttırılabilmesi için, bir fakültenin öğretim üyesinin bir başka fakültede, misafir öğretim üyesi sıfatıyla yılda bir veya iki defa ders anlatması düşünülebilir. Gerekli görülürse bu husus, dekanlar toplantısında görüşülerek bir protokole bağlanabilir.

Yapılacak toplantılarda hiç bir somut karar alınmasa ya da alınan kararlar hayata geçirilemese bile (ki buna ihtimal vermiyoruz), yılda bir defa fakülte dekanlarının bir araya gelip görüş alış verişinde bulunması dahi, bu konuda önemli bir adımın atılması demektir. Bu nedenle, vakit geçirmeden bu tür toplantıların organizasyonuna başlanması gerektiğini düşünüyoruz.

9) Öğrenci Sayısının Fazlalığı Karşısında Fizikî İmkânların Yetersiz Kalması

Buraya kadar üzerinde durduğumuz sorunların temelinde yatan en önemli sebep, hukuk fakültelerine alınan öğrencilerin fazla olmasına karşılık, fizikî imkânların yetersiz olmasıdır. Yeterli sayıda amfisi, kütüphanesi, okuma salonu, bilgisayar laboratuvarı, konferans salonu bulunmayan bir fakültede eğitimin kalitesini yükseltebilmek için alınması gereken tedbirlerin pek çoğunun hayata geçirilmesi oldukça zordur. Fakat fizikî imkânların iyileştirilmesi bütçe imkânları ile sınırlıdır. Bu nedenle, fizikî imkânları iyi olmayan fakültelerin, imkânları ile orantılı olarak öğrenci almasında yarar görüyoruz. Bu sorunları aşabilmek için, ikinci öğretim programının açılması ve alınacak öğrencilerin bir kısmının ikinci öğretim programına alınması bir çözüm olabilir. Bu uygulamada bir yandan, aynı fizikî imkânlardan iki misli öğrencinin faydalanması sağlanacaktır. Örneğin 100 kişilik bir derslikten, öğleden önce 100, öğleden sonra 100 olmak üzere iki yüz öğrenci yararlanabilecektir. Diğer taraftan da ikinci öğretimden elde edilen gelirlerle fakülteler fizikî eksiklerini tamamlama imkânına önemli ölçüde sahip olabileceklerdir. Fakat bu uygulamanın yeterli öğretim üyesine sahip olan fakülteler tarafından yapılabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir.

10) Öğretim Kadrolarının Nicelik ve Nitelik Olarak Yetersizliği

Hukuk eğitiminin temel sorunlarından biri de öğretim kadrolarının nicelik ve nitelik olarak yetersizliğidir. Buraya kadar anlattığımız sorunların tamamı çözülsün bile, öğretim kadrosu yeterli olmayan bir hukuk fakültesinin eğitim kalitesinin yüksek olması düşünülemez⁵².

52 Asçıoğlu, 94 – 95.

Bu sorun, 1982 yılından sonra ortaya çıkmış ve giderek belirgin hale gelmeye başlamıştır⁵³. Çünkü daha önce hukuk fakültesi sayısı bu kadar çok değildi ve mevcut fakülteler de kendilerine yetecek kadar öğretim üyesine sahipti. 1982 yılından sonra kurulan hukuk fakültelerinin pek çoğu, bir kaç tane öğretim üyesi ile kurulmuş ve eğitime başlamıştır. Türkiye'de yeterli sayıda hukukçu öğretim üyesi bulunmadığından ve mevcut öğretim üyeleri de Ankara ve İstanbul'da yoğunlaşmış olduğundan, yeni açılan fakülteler öğretim üyesi temininde önemli güçlükler yaşamışlardır. Bu sorun, bir ara rotasyon yoluyla çözülmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Ankara ya da İstanbul'a yakın olan fakülteler, belli bir süre, Ankara ve İstanbul Hukuk Fakültelerinden ders vermek üzere haftada ya da on beş günde bir hoca getirmek suretiyle bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. Örneğin, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi kurulduğu ilk yıllarda hoca sorununu bu şekilde çözmüştür. Bu kadar şanslı olmayanlar ise, yeni göreve başlamış asistanlara ve avukatlara ders verdirmişlerdir. Şu anda başta Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi olmak üzere, 1982 yılında kurulan pek çok hukuk fakültesi bu sorunu önemli ölçüde çözmüştür. Ancak bir kısım hukuk fakültelerinin henüz istenen seviyeye gelemediği de bir gerçektir.

Öte yandan Türkiye'nin ilk hukuk fakülteleri olan Ankara ve İstanbul Hukuk Fakültelerinde de yavaş yavaş aynı sorun ortaya çıkmaya başlamıştır. Öğretim üyelerinin maaşlarının işçi ücretlerinin bile altında kalmaya başlamasıyla pek çok öğretim üyesi ya mesleği bırakmaya ya da vakıf üniversitelerine geçmeye başlamışlardır. Böylece devlet üniversitelerinden bir kaçış başlamıştır. Bu kaçış Ankara ve İstanbul Hukuk Fakültelerinde daha fazla görülmektedir. Çünkü bu fakültelerde emeklilik hakkını elde etmiş öğretim üyeleri, genç yaşta emekliliklerini isteyerek vakıf üniversitelerine geçmektedirler⁵⁴.

Bu sorunun çözülebilmesi için, mali iyileştirme dışında yapılması gereken, bundan sonra kurulacak hukuk fakültelerine, öğretim kadrosunu tamamlamaya kadar öğrenci alınmamasıdır. Bir araştırma görevlisinin doktorasının tamamlayıp öğretim üyeliğine atanması ortalama beş - altı yılı bulmaktadır. Bu durumda yeni açılan bir hukuk fakültesi, yaklaşık altı yıl sonra öğrenci almaya başlayacaktır. Bu süre içinde de fizikî alt yapısını kurma ve geliştirme imkânına sahip olacaktır. Biz bu konuda, öğretim kadrosu ve fizikî alt yapısı tamamlanmadan üniversite kurulmamalıdır yolundaki görüşlere katılmıyoruz. Özellikle Türkiye şartlarında fizikî alt yapı ve öğretim kadrosu genellikle üniversite ku-

53 Aynı görüşte Akintürk, 602.

54 Akintürk, 604, Çelikel, 607; Erzurumluoğlu, 614.

rulduktan sonra tamamlanır. Bu nedenle üniversite kurulmalı fakat istenilen standartlar sağlanıncaya kadar öğrenci alınmasına izin verilmemelidir.⁵⁵

Ayrıca, öğretim üyesi kadrosu yeterli olmayan bazı fakültelerde bir kısım dersler, farklı ana bilim dallarında görev yapan öğretim üyelerine verdirilmektedir. Örneğin bir öğretim üyesi hem özel hukuk hem de kamu hukukuna ait dersleri anlatabilmektedir. Görünürde dersler boş geçmemekte ve hatta derse profesör ya da doçentler girmektedir. Fakat böyle bir dersten beklenen verimin alınabilmesi elbette ki mümkün olmamaktadır⁵⁶. Bunun dışında, dersi yürütmek üzere bir öğretim üyesi görevlendirildiği halde, öğretim üyesinin yerine araştırma görevlisinin derse girdiği de görülmektedir. Pratik çalışmaların araştırma görevlileri tarafından yürütülmesi mümkün ve hatta yetiştirmeleri açısından gereklidir. Çünkü araştırma görevlileri bu yolla yavaş yavaş derse ısındırılmakta ve kendilerini geliştirme imkânı bulmaktadırlar. Fakat teorik derslerin araştırma görevlileri tarafından anlatılması ve bu durumun süreklilik arz etmesi tasvip edilemez. Fakat maalesef bazı öğretim üyelerinin, kendilerinin yerine sık sık araştırma görevlilerini derse gönderdikleri de bilinen bir gerçektir. Bu konuda asıl iş fakülte idarelerine düşmektedir. Bir dersin görevli öğretim üyesi tarafından yapılıp yapılmadığı dekanlıklar tarafından takip edilmeli ve derse girmeyen öğretim üyelerine gerekli müeyyideler uygulanmalıdır.

Kadro sorununun çözülebilmesi için iyi bir denetim mekânizmasının kurulması gerekmektedir. Öncelikle bir fakültenin yeterli sayıda öğretim üyesine sahip olup olmadığı kontrol edilmelidir. Bunun dışında, kendi uzmanlık alanı ile hiç ilgisi olmayan derslere giren öğretim üyeleri ve buna izin veren fakülteler uyarılmalıdır. Bu denetimin esasları ve şekli, dekanlar kurulu toplantısında kararlaştırılarak bu amaçla bir komisyon kurulması düşünülebilir. Denetim sonucunda yeterli görülmeyen ve yapılan uyarılara rağmen durumunu düzeltmeyen fakültelerin YÖK'na bildirilerek bir sonraki yıl öğrenci almalarının durdurulması teklif edilebilir.

Vakıf üniversitelerinin kadro sorunlarını çözebilmeleri için her anabilim dalında belli sayıda araştırma görevlisi istihdam etmeleri zorunlu hale getirilmelidir. Diğer bir deyişle, vakıf üniversiteleri sadece devlet üniversitelerinde yetişen elemanları transfer etmek suretiyle değil aynı zamanda öğretim üyesi yetiştirmek suretiyle kadro sorunlarını çözmeye yoluna gitmelidirler⁵⁷. Ayrıca, vakıf üniversitelerinin daha verimli hale gelebilmeleri için önlerinde bulunan hukukî

55 Karş. Armağan, 9 - 10, 12.

56 Bak. Kocaoglu, 631.

57 Kars. Erzurumluoglu, 614.

sorunları mutlaka çözümlenmelidir. Öğretim üyesi sıkıntısı çeken vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerinden ücret karşılığında ders vermek üzere öğretim üyesi talep etmeleri durumunda gerekli kolaylıklar sağlanmalı, bu amaçla gerekli hukukî düzenlemeler yapılmalıdır.

Kadro yetersizliği sorunu kısa vadede alınacak bazı tedbirlerle çözüle bile, uzun vadede bu sorunun çözümü için daha kapsamlı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Öğretim kadrolarının nitelik ve nicelik olarak mutlaka iyileştirilmesi gerekir. Bunun için yapılması gereken en önemli şey, öğretim üyelerinin durumlarının iyileştirilmesidir⁵⁸. Araştırma görevlilerinin ve öğretim üyelerinin maaşlarının düşüklüğü, öğretim üyeliği mesleğini cazip olmaktan çıkarmıştır⁵⁹. Verilen maaş, bu mesleği çekilir hale getirebilmek için bile yeterli değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ülkemizde işçi maaşları bile öğretim üyelerinin maaşlarından daha yüksektir. Kamu kesiminde çalışan işçilerin pek çoğu, mezun olduktan sonra 7 - 8 sene görev yapmış ve doktorasını bitirmiş bir araştırma görevlisinin aldığı maaşın iki - iki buçuk katı daha fazla maaş almaktadır. Bu nedenle, hukuk fakültesi mezunlarının tercih ettiği en son meslek araştırma görevliliği olmaktadır. Verilen kadro ilânlarına çoğu zaman hiç başvuru olmamakta ya da çok az başvuru olmaktadır⁶⁰. Göreve başlayan araştırma görevlileri ise kısa bir süre sonra istifa ederek kendileri için daha cazip mesleklere geçmektedirler. Oysa araştırma görevliliğine alınacak kimselerde bazı üstün vasıflar aranmaktadır. İyi bir yabancı dil bilgisi, fakülteyi yüksek not ortalaması ile bitirmek, hitabetinin ve hatta fizyolojisinin düzgün olması gibi daha pek çok özelliklere bakılarak seçim yapılmaktadır. Dorusu da budur. Fakat bu niteliklere sahip olan bir hukuk fakültesi mezununun araştırma görevliliğini tercih etmesi için hiç bir sebep yoktur. Bilim aşkı hariç. Fakat aç karına bilim de yapılamayacağı için, para çoğu zaman aşka galip gelmektedir. Bu nedenle araştırma görevliliğine istenilen vasıfları taşıyan adaylar müracaat etmemektedir⁶¹. Fakülteler ciddi anlamda kan kaybetmektedir. Bir yandan kaynak kururken, diğer yandan da kaçış başlamıştır. Bunun nedeni, Atatürk'ün, "en hakiki mürşit" olarak gösterdiği bilime, her fırsatta "Atatürk ilke ve inkılaplarının yılmaz bekçileri olduklarını" söyleyen yöneticilerin sırt çevirmeleri, bilime ve bilim adamına değer verilmeyişidir. 7. Cumhur-

58 Aşçıoğlu, 94.

59 Kars. Akintürk, 604.

60 Kars. Çelikel, 607; Erzurumluoğlu, 613. Nitekim, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinde geçtiğimiz yıl ilan edilen 6 araştırma görevliliği kadrosuna 3, daha sonra ilan edilen 12 araştırma görevliliği kadrosuna 6 başvuru olmuştur.

61 Kars. Kocaoğlu, 631.

başkanımız Kenan Evren'in, "üniversite hocaları, bayrağı yerden kaldırın dersenez para isterler" yolundaki sözleri⁶² bu anlayışın bir göstergesidir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, öğretim üyelerinin hem nitelik hem de nicelik yönünden belli standartların üstünde olması gerekir. Son zamanlarda öğretim üyelerinin niteliklerine ilişkin tartışmalar da artmaya başlamıştır. Yapılan eleştirilerin başında, üniversite hocalarının yabancı dil bilmedikleri, yayınlarının yetersiz olduğu, ülke sorunlarına çözüm getiren çalışmalar yapmadıkları, günlük politikalar ile uğraştıkları ve politikayı işlerine karıştırdıkları, ilmi paraya feda ettikleri ve kişilik sahibi olmadıkları gelmektedir⁶³. Bu eleştirilerde haklılık payı bulunabilir. Fakat araştırma görevlileri, istenilen vasıfları taşıyan adaylar arasından seçilerek alınmıyor ve kendisini geliştirebilmesi için yeterli maaş ödenmiyorsa, öğretim üyelerinden ve araştırma görevlilerinden fazla bir şey de beklenmemelidir. Türkiye'de aldığı maaşın önemli bir kısmını mesleğini icra etmek için harcayan tek grup belki de araştırma görevlileri ve öğretim üyeleridir. Özellikle, bugünkü rakamlarla yaklaşık üç yüz milyon lira civarında maaş alan bir araştırma görevlisi, bu maaşın küçümsenmeyecek bir kısmını yabancı dil kursu ve kitap alımı için harcamaktadır. Araştırma yapmak için başka şehirlere gitmek, fotokopi çektirmek, tez yazmak, yazdıkları tezleri çoğaltmak ve bastırmak için yaptıkları masrafları da düşünecek olursak alınan maaşın büyük bir kısmı mesleğin icrası için harcanmaktadır. Durum, öğretim üyeleri bakımından da farklı değildir? Acaba hangi devlet memuru aldığı maaşını işini yürütebilmek için harcamaktadır? Acaba bu işlerin hakkıyla yürütülebilmesi için ne kadar masraf yapılması gerekir? Örneğin bir araştırma görevlisi ya da öğretim üyesinin kendi alanı ile ilgili tüm yayınları takip edebilmesi, yapılan yurt içi ve yurt dışı bilimsel toplantılara katılabilmesi, zaman zaman yurt dışına çıkarak uluslararası gelişmeleri takip edebilmesi için kaç paraya ihtiyacı vardır? Hemen ifade edelim ki, verilen maaşın tamamı bu amaçlar için harcansa bile yeterli olmayacaktır. Bu durumda, kıt kanaat geçinmesine ancak yetecek kadar bir maaş alan öğretim üyesi ve yardımcılarından olağan üstü başarılar beklemek doğru değildir.

Bu sorunun çözülebilmesi için araştırma görevliliği ve öğretim üyeliği mesleğinin cazip hale getirilmesi gerekir⁶⁴. Pek çok mal ve hizmetin fiyatının Avrupa standartlarında olduğu bir ülkede, öğretim üyelerinin maaşları da aynı standartlarda olmalıdır.

62 Armağan, 17.

63 Armağan, 16 - 17.

64 Çelikel, 608; Erzurumluoğlu, 614.

Bunun dışında her araştırma görevlisine, en az iki yıl, devlet bursu ile yurt dışına çıkma imkânı tanınmalıdır. Aynı imkân öğretim üyelerine de tanınmalı, her öğretim üyesinin hiç değilse yılda bir defa, iki ya da üç ay yurt dışına çıkabilme imkânı olmalıdır. Pek çok kamu görevlisine ve bürokrata hiç de elzem olmadığı halde bu imkân tanınırken, herkesten daha fazla yurt dışına çıkması gereken araştırma görevlileri ve öğretim üyeleri söz konusu olduğu zaman ne yazık ki cimri davranılmaktadır.

Bir başka şehirdeki ya da yurt dışındaki bilimsel toplantılara katılmak isteyen araştırma görevlileri ve öğretim üyelerinin (sadece dinleyici olarak katılsalar bile), yolluklu ve yevmiyeli olarak görevlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Tüm öğretim elemanlarına, maaşlarının %15'i tutarında kitap yardımı yapılmalıdır. Fakat bu yardım, maaşın bir unsuru olarak düşünülmemelidir. Kitap, dergi ya da gazete gibi basılı eserleri satın alan öğretim elemanları, faturalarını ibraz ederek, bir sonraki ay bu parayı alabilmelidirler. Bu yolla hem öğretim elemanlarının kitap almaları kolaylaştırılacak ve kendilerine destek olunacak, hem de kitap almaya teşvik edileceklerdir. Sonuçta, kitap ve gazete sektöründe de bir canlanma yaşanacaktır.

Yabancı dil kursuna devam eden araştırma görevlilerinin hiç değilse belli bir süre için (bir ya da bir buçuk yıl gibi) kurs ücreti devlet tarafından ödenmelidir.

Fakat devletin zaten kıt olan ve bütçedeki kara delikler sebebiyle her geçen gün biraz daha azalan imkânlarıyla öğretim üyelerinin durumu düzeltilemiyorsa ya da öncelikli (!) harcama kalemleri olması dolayısıyla üniversitelere sıra gelmiyorsa, devleti yük altına sokmayacak başka çareler bulunmalıdır.

Bu amaçla örneğin, yukarıda sözünü ettiğimiz, öğretim üyelerinin kısmî statüye ayrılmaksızın⁶⁵ kendi alanları ile ilgili gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarına izin verilmesi düşünülebilir. Hukuk fakülteleri açısından konuya yaklaşacak olursak, araştırma görevlilerine staj yapma izni mutlaka verilmelidir. Bunun dışında, doktora sonra her öğretim üyesi kendi bürosunu açarak avukatlık yapabilmelidir⁶⁶. Ayrıca, doçentlikten sonra öğretim üyelerine dilerlerse buldukları şehirlerde hâkimlik yapma yetkisi de verilmeli ve bu yolu tercih eden öğretim üyelerine aynı zamanda hâkim maaşı da ödenmelidir. Böylece bir yandan öğretim üyelerinin durumu, devletin fazla bir masraf yapmasına gerek kal-

⁶⁵ Kars. Çelikel, 608. Bu konuda ayrıca bak. Yüksek Öğretim Kanunu'nda Yer Alması Gereken Temel İlkeler Hakkında Rapor, A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 43, S. 1 – 4, 1993, s. 12.

⁶⁶ Aksi görüş için bak. Asçıoğlu, 95.

madan düzeltilmiş olacak ve öğretim üyeliği yeniden cazip hale gelecek diğer taraftan da teori ile uygulama arasındaki kopukluk giderilmiş olacaktır. Hâkimlik yapan öğretim üyeleri, terfi endişesi taşımayacakları için daha cesur kararlar verebilecekler ve böylece bir yandan Yargıtay'a yol göstermiş olacaklar, diğer taraftan da teorik gelişmeler uygulamaya daha kolay aktarılacaktır⁶⁷.

Üniversitelerin proje yaparak kaynak yaratması da son derece önemlidir. Özellikle fen bilimlerinde bu usul yaygın olarak kullanılabilir. Nitekim özellikle ABD'de pek çok üniversite bu yolla büyük paralar kazanmaktadır. Fakat hukuk fakültelerinin özel sektöre proje yapmaları çok zordur. Bununla beraber, devlet için projeler üretilebilir. Örneğin sağlıklı bir imar mevzuatının hazırlanması, sosyal güvenlik kurumlarının ıslahı, sağlık reformu gibi kangren olmuş pek çok konuda üniversitelere görev verilerek proje üretmeleri ve kanun tasarıları hazırlamaları istenebilir. Bu yolla hem ilgili fakülte hem de projeyi yürüten öğretim üyeleri belli bir gelire de kavuşmuş olur. Fakat ülkemizde böyle bir alışkanlık da maalesef yerleşmiş değildir. Kanun tasarıları hazırlanırken bırakın bu işi üniversitelere havale etmeyi, hukukçuların görüşü bile çoğu zaman sorulmamaktadır. Ehil olmayan kişilerin hazırladıkları kanunların yol açtığı sorunları çözme işi de sonuçta yine hukukçulara kalmaktadır.

11) Öğrenci İle Öğretim Üyesi Diyalogunun İyi Kurulamaması ve Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunları Çözecek Bir Organın Olmaması.

Eğitimde başarının temel şartlarından biri de öğretim üyesi ve öğrenci diyalogunun kurulabilmesidir. Eğer öğrenci dersle ilgili her türlü konuyu hocasından sorup öğrenme imkânına sahip olursa, şüphesiz bu durum öğrencinin başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Fakat öğrenci, derste ya da ders dışında hocasına soru sormuyor, soru sormaktan çekiniyor, sorduğu soruya cevap alamıyor ya da hocasını fakültede bulamıyorsa elbette ki o derste beklenen başarı elde edilemez.

Hukuk fakültelerinde bir kısım öğretim üyeleri gerek derslerde gerek ders dışında öğrencilerle iyi bir diyalog içindedir ve öğrencilerin her türlü sorusuna cevap verme gayreti içindedir. Fakat bu diyalogu kurmayan ya da kuramayan öğretim üyeleri de mevcuttur. Gerek öğrencilik gerekse hocalık hayatımda, öğrencilere ders esnasında dahi soru sordurmayan, öğrencileri azarlayan, korkutan hatta hakaret eden ve sindiren öğretim üyelerine de şahit oldum. Böyle bir baskı ortamında başarı beklemek mümkün değildir. Bir ders ne kadar demokratik bir ortamda işleniyor, öğrenciler öğretim üyesi ile ne kadar iyi ilişkiler kurabiliyorlarsa, öğrencinin başarısı da o ölçüde yükselecektir. Bu iyi ilişkiler sadece derste

⁶⁷ Benzer düşünceler için bak. Asçıoğlu, 95.

değil, ders dışında da devam etmelidir. Öğretim üyeleri, öğrencileri her zaman kabul edebilecek geniş bir zamana sahip değillerse, haftanın belli gün ve saatlerini öğrenci ile görüşme saati olarak belirleyip ilân etmelidirler. Ve en önemlisi öğrenci, hocasının odasına korkmadan, çekinmeden gidebilmeli, düşüncelerini hocası ile paylaşabilmeli, hatta tartışabilmelidir. Hukuk fakültelerinin bu konuda istenilen düzeyde olduğunu söylemek maalesef mümkün değildir. Öğretim üyesini öğrenci ile ilgilenmeye ve ona zaman ayırmaya zorlayacak bir mekânizma da yoktur. İlişki kurup kurmamak ya da bu ilişkiyi şekli belirlemek tamamen öğretim üyesinin inisiyatifindedir. Fakülte yönetiminin elinde öğretim üyesi - öğrenci diyalogunu sağlamaya yönelik hukukî imkânlar yok denecek kadar azdır. Fakat bu konuda en azından, fakülte kurullarında, her öğretim üyesinin belli gün ve saatleri görüşme saati olarak ilân etmeleri ve bu zamanı öğrenciye ayırmaları konusunda kararlar alınabilir.

Öğrencinin başarısının artması, karşılaştıkları sorunların çözümü ile de yakından ilgilidir. Bu sorunlar sadece derslerle ya da fakülte ile değil, fakülte dışı sorunlar da olabilir. Örneğin maddî sorunlar, yurt sorunu, psikolojik sorunlar, taşradan gelen öğrencilerin büyük şehre intibak edememesinden kaynaklanan sorunlar bu sorunların başlıcalarıdır. Öğrencilerin bu sorunlarını çözemediğimiz müddetçe başarı beklemek oldukça zordur. Fakat ne yazık ki, üniversitemizde bu sorunları çözecek bir merci de bulunmamaktadır. Bazı üniversiteler bu amaçla danışmanlık sistemi kurarak her öğretim üyesi ya da araştırma görevlisini belli sayıda öğrenciye danışman tayin etme yoluna gitmişlerdir. Böylece danışmanların öğrencilerin sorunlarının çözümünde yardımcı olmaları amaçlanmıştır. Fakat bu sistem beklenen faydayı sağlayamamıştır. Çünkü bir danışmanın öğrenciye faydalı olabilmesi için öncelikle kendisinin bu iş için gönüllü olması, ikinci olarak da belli bir bilgi ve tecrübe birikiminin bulunması gerekir. Maalesef danışmanlık sistemi pek çok öğretim üyesi ve araştırma görevlisi tarafından bir angarya olarak görülmüş ve danışmanların pek çoğu, öğrencilerin ders kayıt formlarının doldurulmasına ve ders seçmelerine yardımcı olmak gibi hukukî formalitelerin dışında danışmanlık hizmeti yapmamışlardır. Bu uygulamalar göstermiştir ki, zorunlu danışmanlık hiç bir fayda sağlamamaktadır.

Bu konuda yapılması gereken, öğrencilerin danışabilecekleri ve yardım alabilecekleri bir kurulun oluşturulmasıdır. Bu kurul, gönüllü olarak danışmanlık hizmeti yürütecek olan öğretim üyeleri ya da araştırma görevlilerinden oluşturulur. Öğrenciler belli zamanlarda kurula ya da kurulda görev alan öğretim elemanına müracaat ederek sorunlarını iletebilirler. Bu sorunlar, fakülte ve derslerle ilgili olabileceği gibi fakülte ile ilgisi olmayan sorunlar da olabilir. Danışma kurulu, fakülte ile ilgili sorunları dinleyerek, gerekli görürse, sorunun çözümü için idareye müracaat edebilir. Fakülte dışı sorunlarda ise, sorun çözülemiyorsa en azından öğrenciye yol gösterilir ve tavsiyelerde bulunulur. Böylece, sorun çözülemese bile en azından öğrenciye moral verilir, manevi destek sağlanır.

12) Kalite Denetiminin Yapılmaması

Hukuk eğitiminin istenilen seviyeye ulaşabilmesi için kalite denetimi şarttır⁶⁸. Bugün hangi fakültenin ne ölçüde iyi eğitim verdiğini gösteren her hangi bir somut veri bulunmamaktadır. Her fakülte kendisinin diğerlerinden daha iyi olduğunu iddia etmektedir. Hukuk fakültelerinin sayısının artması, rekabet ortamının doğması açısından faydalıdır⁶⁹. Rekabetin olmadığı bir ortamda başarının olması da mümkün değildir. Fakat bunun için sağlıklı bir rekabet ortamının da oluşturulması gerekir. Bu da, hukuk fakültelerinin mezunlarının eğitim kalitesinin tespiti ile mümkündür. Gerçi böyle bir değerlendirmeyi hatasız olarak yapmak mümkün değildir. Fakat yüzde yüz isabetli olmasa da belli bir yanılma payı ile doğruya yakın sonuçlara ulaşılması da mümkündür.

Bu konuda, kamu kesiminde açılan sınavlar önemli bir gösterge sayılabilir. Bunların başında, hâkimlik ve savcılık sınavları gelir. Bunun dışında, yeni avukatlık kanunu ile kabul edilen ve avukatlığa başlayabilmek için başarılması zorunlu olan avukatlık sınavı da bir ölçü olarak kabul edilebilir. Fakülteler, mezunlarının bu sınavlarda gösterdikleri başarıya göre bir sıralamaya tâbi tutulabilirler. Fakat şu hususun altını çizmek gerekir. Bir hukuk fakültesinin tek amacı öğrenci yetiştirmek değildir. Belki de en önemli amaç bilimsel faaliyetlerde bulunmaktır. Fakülteler ve daha genel anlamda üniversiteler, öğretim üyelerinin sayısı, niteliği, fizikî imkânları gibi pek çok kıstas gözetilerek bir değerlendirilmeye ve sıralamaya tâbi tutulabilir. Nitekim başta ABD. olmak üzere gelişmiş ülkelerde bu tür kalite sıralamaları yapılmaktadır⁷⁰. Türkiye'de sağlıklı kıstaslar kullanılarak bu tür sıralamaların yapılmasında ve yayınlanmasında fayda görüyoruz. Fakat bizim burada sözünü ettiğimiz husus, bir üniversite ya da fakültenin bütün yönleri ile ele alınıp değerlendirildiği bir sisteme göre sıralanması değil, sadece eğitim kalitesine göre yapılacak bir sıralamadır. Kanaatimizce böyle bir sıralama, bu amaçla oluşturulacak bir komisyon tarafından her yıl kolaylıkla yapılabilir. Bunun için, o yıl açılan sınavların sonuçlarına göre hangi fakültenin ne ölçüde başarılı olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespit iki şekilde yapılabilir. İlk olarak bir fakültenin mezunlarından o sınava giren öğrencilerin yüzde kaçının başarılı olduğuna bakılır. Örneğin A fakültesi mezunu 100, B fakültesi mezunu 80, C fakültesi mezunu 50 öğrenci avukatlık sınavına girmiş, A fakültesi mezunlarından 70, B fakültesi mezunlarından 40, C fakültesi mezunlarından 30 öğrenci başarılı olmuşsa, A fakültesinin başarı oranı % 70, B fakülte-

68 Köksoy, 1.

69 Kars. Karayalçın, 621.

70 Bak. Köksoy, 30 vd.

sinin % 50, C fakültesinin ise % 60'tır. Böylece bu fakülteler başarı sıralamasına göre kendi aralarında A, C ve B olarak sıralanırlar. Aynı yıl hâkimlik sınavları da açılmışsa, bu sınavın sonuçları da hesaba dahil edilir. Bu durumda örneğin A fakültesinin hâkimlik sınavlarındaki başarı oranı % 50 olmuşsa, bu fakültenin o yılki genel başarı ortalaması % 60 ($70 + 50 : 2 = 60$) olarak kabul edilir.

İkinci bir hesaplama metodu ise, sınava giren adayların aldıkları tüm puanların hesaba dahil edilmesidir. Bu metotta ise, örneğin A fakültesinden 100 öğrenci sınava girmişse, bu öğrencilerin aldıkları puanlar (başarılı olamayanlar da dahil olmak üzere) alt alta yazılarak toplanır ve çıkar rakam 100'e bölünür. Bu durumda, 100 öğrencinin aldığı toplam puan 7000 ise, fakülte ortalaması 70 olacaktır. Aynı şekilde o yıl açılan diğer sınavlarda ortaya çıkan diğer sonuçlar da ortalamaya katılarak o yılın başarı ortalaması bulunur.

Böyle bir uygulama, her fakültenin, eğitim açısından hangi noktada olduğunu görmesi ve eksikliklerini giderilmesi açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, üniversite sınavına giren öğrencilerin fakülte tercihi yaparken daha bilinçli tercihler yapmalarını sağlayacaktır.

Fakat bu metodun sağlıklı olabilmesi için, özellikle hâkimlik ve savcılık sınavlarında hazırlanacak soruların belli fakültelerin öğretim üyelerine değil, bu amaçla kurulacak bir ortak komisyona hazırlanması gerekir. Aksi halde, kendi hocalarının soru stillerine alışmış ve bu hocaların görüşlerini öğrenerek mezun olmuş adaylar daha şanslı bir konumda olacaklardır. Nitekim hâkimlik savcılık sınavlarının ÖSYM'ye yaptırıldığı ilk yıl çok şaşırtıcı bir sonuç ortaya çıkmış, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunlarının başarı oranı % 52 olurken, diğer tüm fakülteler % 48'lik bir başarı gösterebilmişlerdir.

Kalite denetiminin sadece fakülteleri değil, aynı zamanda öğretim üyelerini de kapsamı gerekir. Bugünkü üniversite yapısı içinde, öğretim üyesinin derste başarılı olup olmadığını sağlıklı olarak ölçecek bir sistem mevcut değildir. Bu amaçla öğrenciye yönelik anketler hazırlanması düşünülebilir. Fakat anket sorularının iyi seçilmemesi, öğrencilerin sorulara objektif cevaplar vermemesi halinde doğru sonuçların alınması mümkün olmayacaktır. Ayrıca hukuk fakültelerinde öğrencilerin derse devamı az olduğu için böyle bir anketin yüzde yüz sağlıklı sonuçlar vermesi çok zordur. Ancak bütün bunlar, anket uygulamasından vazgeçmeyi de gerektirmez. İyi hazırlanmış ve uygulanmış bir anket, yüzde yüz doğru sonuçlar vermese de öğretim üyesi hakkında belli bir fikir edinilmesini sağlayabilir.

Bu konuda, ÖSYM ile işbirliği yapılarak öğretim üyeleri hakkında bir fikir sahibi olunabilir. Bu amaçla, avukatlık, hakimlik ve savcılık sınavlarında, bilgisayar yardımı ile, hangi fakültelerin mezunlarının hangi derslerde başarılı, hangilerinde başarısız olduğu tespit edilebilir. Hatta belli grafikler çıkarılabilir.

Eğer belli bir fakültenin öğrencileri bir dersten sürekli başarısız oluyorsa, ilgili öğretim üyesi fakülte idaresi tarafından uyarılabilir, gerekirse o öğretim üyesine o ders bir daha verilmeyebilir. Söz konusu fakültede iki şube bulunmakta ve öğrencilerin başarısız oldukları ders her şubede başka bir öğretim üyesi tarafından anlatılmakta ise, sınava giren öğrencilerin isim ve numaralarından hareketle şubeleri tespit edilerek hangi öğretim üyesinin başarılı, hangisinin başarısız olduğu kolayca bulunabilir. Bu sonuçlar ilan edilerek aleniyet de sağlanabilir.

III. MEZUNİYET SONRASI KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Makalemizin başında da belirttiğimiz gibi, hukuk eğitimi, fakülte öncesi ve sonrasını da içine alan bir bütündür. Fakültede verilen eğitim, bu zincirin önemli bir halkasıdır. Zincirin son halkası ise mezuniyet sonrası verilen eğitimidir. Bu eğitim staj yoluyla gerçekleştirilmektedir. Hukuk fakültesi mezunları, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, seçtikleri mesleğin türüne göre bir staja tâbi tutulmaktadırlar. Hâkimlik veya savcılık mesleğini seçenlerin tâbi oldukları staj iki yıl, avukatlık mesleğini tercih edenlerin stajı ise bir yıl devam etmektedir. Her iki staj da mezunların meslekî bilgilerini pekiştirmeye ve uygulamayı öğrenmelerini sağlamaya yöneliktir. Fakat hukuk eğitiminin her aşamasında olduğu gibi bu aşamasında da karşılaşılan pek çok sorun mevcuttur ve bu nedenle stajdan beklenen yararlar tam olarak elde edilememektedir.

Avukatlık stajı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm altı aylık adliye stajıdır. Avukat adayı, başta cumhuriyet savcılığı olmak üzere çeşitli mahkemelerde bu bölümü tamamlamaktadır. Savcılıkta geçirilen süre bir aydır. Mahkemelerde geçirilen süre ise on beş gün ile bir ay arasında değişmektedir. Uygulamada, stajyer avukatlar genellikle adliyeye gitmeden ya da mahkeme değişikliği yapılacağı zaman gidip imza atmak suretiyle altı aylık dönemi tamamlamaktadırlar. Devam eden stajyerler ise bu devamın fazla bir faydasını görmemektedirler. Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi, belli bir mahkemede, belli duruşmaların en çok tek bir aşamasında bulunabilmekte ve o dava hakkında doğru dürüst bir kanaate sahip olamamaktadırlar. Şayet staj yapılan mahkemenin hâkimi stajyerlerle yakından ilgilenirse, stajyerlerin bir şeyler öğrenme şansı vardır. Fakat genellikle hâkimler, yoğun iş yükü altında ezildiklerinden stajyerlerle ilgilenen zaman da bulamamaktadırlar.

Bunun dışında, avukatlık stajında idari yargıya gidilmemesi de önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Avukat yanında geçen altı aylık süre de farklı değildir. Eğer stajyer bu stajı bir formalite olarak görürse, avukatın yanına bile uğramadan bu süreyi tamamlayabilmektedir. Bir kısım avukatlar ise stajyerleri sadece çalıştırmayı düşünmekte, yetişmeleri için gerekli katkıyı sağlamamaktadırlar. Eğer avukat iyi niyetli, bilgili, dava dosyası fazla bir avukatsa, stajyer de kendisini geliştirmek istiyorsa, o zaman stajyerin bir şeyler öğrenme şansı vardır. Aksi halde, staj

aşamasında da uygulama hakkında bilgi sahibi olmayan bir avukat, meslek hayatına atıldıktan sonra pek çok şeyi el yordamıyla, deneme yanılma yoluyla ya da tecrübeli meslektaşlarına sorarak öğrenmek zorunda kalacaktır. Bu arada yaptığı basit hatalar sebebiyle hâkimlerin eleştirilerine, kalem memurlarının alaycı tavırlarına ve meslektaşlarının dedikodularına muhatap olmaktan kurtulamayacaktır. Daha da kötüsü, bu hatalar sebebiyle belki de pek çok müvekkilin hakkı haleldar olacaktır. İçinde bulunduğumuz tablo ne yazık ki, önemli ölçüde bu şekildedir.

Bu alanda karşılaşılan olumsuzluklardan biri de, bir avukatın aynı zamanda on - on beş tane stajyerinin olmasıdır. İş yükü ne kadar az olursa olsun bir avukatın bu kadar çok stajyerle ilgilenmesi mümkün değildir. Böyle bir stajın ise beklenen faydayı temin etmeyeceği açıktır. Bu nedenle, avukatların yanlarına alabilecekleri stajyer sayısına bir sınırlama getirilmelidir.

Avukatlık stajının sağlıklı bir şekilde yürütülmesine sağlama görevi barolara düşmektedir. Barolar tarafından stajyerler kontrol edilmeli, adliye stajı esnasında bir takım eğitim çalışmaları ve seminerler düzenlenerek staj aşamasında avukat adayları mesleğe hazırlanmalıdır.

Hemen ifade edelim ki, bazı barolar bu konuda çeşitli çalışmalar yapmakta ve bu çalışmalarının sonucunu da zaman içinde almaktadırlar. Ayrıca, Avukatlık Kanunu'nda yapılan değişiklik ile stajyerlere kredi verilmesinin öngörülmesi de son derece olumlu bir gelişmedir. Ekonomik sorunlarını bu yolla kısmen de olsa çözebilen stajyerin, stajını daha ciddi yapması beklenebilir.

Avukatlık stajı hakkında söylediklerimiz önemli ölçüde hâkimlik ve savcılık stajı hakkında da geçerlidir. Bu stajın da özellikle adliye bölümünün faydalı olması, önemli ölçüde stajyere ve staj yaptığı mahkemenin hâkimine bağlıdır. Eğer belirli bir mahkemede staj yapan stajyer sayısı fazla ise, hâkimin tüm stajyerlerle tek tek ilgilenmesi pek mümkün olmamaktadır.

Mezuniyet sonrası karşılaşılan bir başka sorun ise, mesleğe giriş sınavlarının objektifliğinin sık sık tartışmalara konu olmasıdır. Hâkimlik ve savcılık sınavlarının ÖSYM.'ne yaptırılması olumlu bir gelişmedir. Avukatlık Kanunu'nda da yapılacak sınavın, Türkiye Barolar Birliği tarafından ÖSYM.'ne yaptırılacağı öngörülmüştür. Fakat sınavın ÖSYM.'ne yaptırılması kadar, soruların kimler tarafından nasıl hazırlandığı da önemlidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, soruların belli bir ya da bir kaç fakültenin hocalarına hazırlattırılması bazı haksızlıklara ve eleştirilere sebep olmaktadır. Bu sakıncanın giderilebilmesi için, her fakülteden soru istenmeli ve oluşturulacak soru bankasından bilgisayar tarafından seçilecek sorular sorulmalıdır. Örneğin, Anayasa Hukukundan avukatlık sınavında 10 soru sorulacaksa, her fakülteden 100 tane Anayasa Hukuku sorusu istenir. Böylece yaklaşık 3000 tane soru birikmiş olur. Anayasa hukukçularından kurulu bir ko-

misyon bu soruları inceleyerek hatalı, yanlış ya da birbirinin aynısı olan soruları çıkarır, kalan sorular bilgisayara yüklenir. Bilgisayar tarafından bu soruların içinden 10 tanesi seçilerek sorulur. Böylece objektiflik tam anlamıyla sağlanmış olur.

Mesleğe giriş sınavlarında karşılaşılan bir diğer olumsuzluk ise mülakat sınavlarında yaşanmıştır. Pek çok aday, yazılı sınavda oldukça yüksek notlar aldığı halde, mülakatta başarısız sayılmıştır. Bunun en önemli sebebi, mülakat şeklinde yapılan sınavlarda ideolojik yaklaşımlar sergilenmesidir. Ne yazık ki ülkemizde bu tür yaklaşımlar son zamanlarda meşru addedilmeye başlanmıştır. Nitekim bir sayın Adalet Bakanımız, bundan 5 yıl kadar önce, partisine hizmet etmediği gerekçesiyle kendisini eleştiren seçmenlerine hitaben, kendi partisine mensup olan ya da ideolojik olarak aynı görüşü paylaşan 5000 kişiyi hâkim yaptığını televizyonlardan söyleyebilmiş ve "böyle yapmayıp da falanca partinin yandaşlarını mı hâkim yapsaydık" şeklinde sözler sarf edebilmiştir. Bu sözler, mülakat sınavlarının ne denli objektiflikten uzak olduğunun en açık göstergesidir. Bu nedenle, haksızlıklara neden olmamak için ya mülakat sınavları tamamen kaldırılmalı ya da sadece, adayın o mesleği yürütmesine engel olacak bedeni bir özrünün bulunup bulunmadığına bakılmalıdır. Fakat bu husus en iyi doktor raporu ile belirlenebileceği için yapılması gereken en doğru şey, mülakat sınavını tamamen kaldırmak olmalıdır.

Bu konuda üzerinde durulması gereken son bir husus da yüksek lisans ve doktora programlarıdır. Doktora programlarına devam edenler genellikle akademisyenliği meslek olarak seçen araştırma görevlileridir. Yüksek lisans programları ise daha geniş bir kitleye hitap etmektedir. Fakat, belli bir alanda uzmanlaşmak isteyen (ya da bazen sırf askerliğini erteletmek için bir yüksek lisans programına kaydolan) kimselerle, akademisyen olmak isteyen kimseler aynı programa tâbi olmaktadır. Bize göre gerekçesi ne olursa olsun, pek çok kişiye lisans üstü çalışma yaptırmakta fayda vardır. Fakat araştırma görevlileri için ayrı, belli bir alanda uzmanlaşmak isteyenler için ayrı yüksek lisans programları açılmalıdır. Araştırma görevlisi olmayanlar genellikle avukatlık, hâkimlik, savcılık, kaymakamlık gibi meslekleri icra ettikleri için bu kişilerin derslere devam etmeleri son derece güç, hatta bazen imkânsız olmaktadır. Bu yüzden pek çok yüksek lisans öğrencisinin kaydı silinmektedir. Bu durumda olan yüksek lisans öğrencileri için devam şartı yumuşatılmalıdır. Eğer mümkünse dersler hafta sonuna alınmalı ya da bu programa kaydolan öğrenciler devamdan tamamen muaf tutularak, seminer ve ödevler verilmek suretiyle ders dönemi tamamlatılmalıdır. Tezsiz yüksek lisans uygulamaları da bu konuda bir çözüm olarak düşünülebilir.

Bir başka fakülteden, örneğin iletişim ya da İktisadi İdari Bilimler Fakültelerinden mezun olanların bir hukuk programında yüksek lisans ya da doktora yapması hukuken mümkündür. Fakat hukuk fakültesi mezunu olmayanların hukuk programlarına kaydedilmelerinin beraberinde getirdiği bazı olumsuzluklar

bulunmaktadır. Her şeyden önce yeterli hukuk bilgisine sahip olmayan kişilerin yüksek lisans programında başarılı olma şansları son derece zayıftır. Bu nedenle yüksek lisans ve doktora programına kaydolabilmek için hukuk fakültesi mezunu olma şartı aranmalıdır. Ya da en azından, ders aşaması iki yıl olarak düşünülmeli, bunun birinci yılında lisans seviyesinde alınması gereken derslerin tamamlanması yoluna gidilmelidir.

Nihayet, hukuk fakültesi mezunu olmayanların idari yargıda hakim olabilmeleri de ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesinde, hukuk fakültesi mezunlarının yanı sıra hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyaset bilimleri, idari bilimler, iktisat ve maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim yapmış olanlar da idari yargı hakimi olabilmektedirler. Fakat kanunda açıkça, "hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren" ibaresi bulunmasına karşılık gerekli araştırma yapılmaksızın Türkiye'deki tüm siyaset bilimleri ve iktisadi idari ve bilimler fakültesi mezunlarına bu hak tanınmıştır. Oysa, özellikle iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin bir kısmının programlarında hukuk derslerine çok az yer verilmekte ve bu derslerde hukuk kökenli olmayan öğretim görevlilerine anlatılmaktadır. Örneğin Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde hukuk derslerinin pek çoğu kaldırılmıştır. İdare hukuku dersine ise yeterince yer verilmemektedir. Bu nedenle idari yargı anlatılamamaktadır. Fakat teorik de olsa bu fakülteden mezun olan öğrencilerin idari yargıda hakim olma şansları bulunmaktadır. Problemin çözümü için ya bu fakültelerde okutulması gereken hukuk derslerinin neler olduğu açıkça belirlenmeli ya da hukuk fakültesi mezunu olmayanlara hakimlik hakkı tanınmalıdır⁷¹.

SONUÇ

Hukuk eğitimindeki gerilemenin önüne geçilebilmesi ve kalitenin artırılabilmesi için, öncelikle fakülte öncesi karşılaşılan sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunların başında, orta dereceli okullarda iyi bir eğitim verilememesi gelmektedir. Ayrıca, hukuk fakültelerine Türkçe Matematik puanı ile öğrenci alınması ve tam rekabetin olmaması, hukuk fakültelerinin puanının ve öğrenci kalitesinin düşmesine yol açmıştır. Vakıf üniversitelerinin bir kısmı ise son derece düşük puanlarla öğrenci almaktadırlar. Bu olumsuzluklar bir an önce giderilmelidir.

Fakülte eğitimi sırasında karşılaşılan sorunlar ise, her yıl düzenli olarak yapılacak olan dekanlar toplantısında görüşülerek çözüme kavuşturulmalıdır. Eğitimin kalitesi, öğretim üyesinin kalitesiyle doğru orantılıdır. Öğretim üyesi kalitesinin artırılabilmesi için başta araştırma görevlileri olmak üzere tüm öğre-

⁷¹ Kars. Dinçer, 82.

Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler

tim üye ve yardımcılarının özlük hakları iyileştirilmeli, öğretim üyeliği mesleği cazip hale getirilmelidir.

Mezunlara yönelik olan mesleğe giriş sınavlarının objektifliği sağlanmalı, staj esnasında karşılaşılan olumsuzluklar giderilmeli, yüksek lisans ve doktora programları akademisyen olanlar ve olmayanlar için ayrı ayrı açılarak şekillenmelidir.